ANDRE BRETON

NADJA

MITOS

ANDRE BRETON

NADJA

ÖNSÖZ: FERİT EDGÜ

Ç E V İ R E N : İ S M A İ L Y E R G U Z

NADJA

Andre Breton

(18 Şubat 1896 - 28 Eylül 1966)

Tıp öğrenimi yaparken I.Dünya Savaşı'nın patlamasıyla askere alındı. Kendi isteğiyle II.Ordu'nun ruh ve sinir hastalıkları merkezine atandı. O sırada çok az tanınan Freud'un yöntemlerini klinik olarak kullanma olanağı buldu. Bu sırada tanıştığı nihilist Jacques Vache'den çok etkilendi. Apollinaire ile tanıştı.

Paris'e döndükten sonra, 1919'da, Louis Aragon ve Philippe ve Soupault ile *Littérature* adlı dergiyi kurdu ve ilk kitabı *Mont de Piéte'*yi (Pieta Tepesi) çıkardı. Shouppault ile birlikte *écriture automatique* (otomatik yazı) yöntemiyle *Les champs magnetiques* (Manyetik Alanlar) adlı özgün metni bu dergide yayımladı. Bu tekniğin amacı bilinçaltını bütün dış etkilerden kurtarıp, kendisini özgürce sergileme olanağı sağlamaktı. 1921'de Viyana'ya gidip Freud'la tanıştı.

1921'de Simone Kahn ile evlendi. 1922'den itibaren, yeni bir dünya kurulması olasılığının tamamen göz ardı edildiği gerekçesiyle dadacılıktan uzaklaşmaya başladı. 1924'de *Manifeste du surréalisme'i* (Gerçeküstücülük Manifestosu) yayımladı. Bu metinde gerçeküstücülük, düşüncenin bütün denetimlerden uzak bir biçimde kendisini ortaya koyması olarak tanımlanıyordu. Dualizme karşı çıkan Breton aykırı gibi gözüken şeyleri gerçeküstücülükte birleştirmeye çalışıyordu.

Breton sanatın siyasetten ayrılamayacağına inanırdı. 1925'te Fransa-Fas savaşında, Louis Aragon ve Paul Eluard'la birlikte Komünist Partisi'nin görüşlerini savundu. Sonra 1927'de hep birlikte partiye girdiler. 1935'te, gerçeküstücülüğün bağımsız bir devrimci hareket olması gerektiğine inanan Breton partiden ayrıldı. 1938'de gittiği Meksika'da Troçki'yle birlikte

Bağımsız Devrimci Sanat Federasyonu'nu kurdu. 1930'da *İkinci Gerçeküstücülük Manifestosu'nu* yayımlayarak hareketin teorisini geliştirdi. Ve Antonin Artoud, Robert Desnos ve Philippe Soupault'yı hareketten attığını açıkladı. Chilar'da yayımladıkları *Un Cadavre* (Bir Ceset) adlı broşürde Breton'u şiddetle eleştirdiler. 1938'de, Paris'te düzenlenen ve 14 ülkeden 70 sanatçının katıldığı Uluslararası Gerçeküstücülük Sergisi, akımın doruk noktası oldu. Fransa'nın işgali üzerine 1941'de Newyork'a gitti. Orada Max Ernst, Marcel Duchamp ve David Hare ile birlikte VVV adlı bir dergi çıkardı. Bir dizi konferans verdi. 1942'de *Üçüncü Manifestoya Giriş*'i yayımladı. 1946'da Paris'e döndü. II.Dünya Savaşı'nın ardından varoluşçuluğun yaygınlaşmasıyla gerçeküstücülük etkisini yitirdi. Ama Breton ölene dek gerçeküstücülüğü savundu.

Nadja

MİTOS YAYINLARI
Andre Breton'un 1928'de yayımladığı *Nadja* adlı kitabın çevirisi, Folio Yayınlarının 1964 tarihli baskısından İsmail Yerguz tarafından yapılmıştır.

Yayın Yönetmeni: Mustafa Küpüşoğlu Kapak Deseni: Nadja
Kapak Tasarımı: Mehmet Ulusel Dizgi ve Ofset Hazırlık: TEM Yapım
Kapak Baskısı: Ayhan Matbaası İç Baskı: MUKA Ofset
ISBN 9757468169
1.Baskı: Ekim 1992
MİTOS YAYINLARI
Bir TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. Kuruluşudur Oba Sokak. 9/1 Cihangir / İstanbul Tel : 249 87 37 38 Fax: 249 02 18

Yeniden Düzenleme: Branir Maissemm (empty_illusion@yahoo.com)

BRETON VE NADJA ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Sürrealizmin yazın ve sanat alanında etkisinin görünmediği ender ülkelerden biridir Türkiye. Bir Türk gerçeküstücülüğü hiçbir zaman olmamıştır. Sürrealizmi, sanat alanında, biraz başkaldırı, biraz aykırılık, biraz değişiklik, biraz gerçeküstücülük olarak görenler (aslında onun felsefesinden hiç mi hiç haberi olmayanlar), örneğin Garip şiirini, Sait Faik'in son öykülerini ve benim kuşağımın ilk öykülerini, günümüzün biraz fantastik, biraz fantezi ürünü öykülerini sürrealizm sözcüğünü Türkçe'ye çevirerek "gerçeküstücü" olarak nitelemişlerdir.

Oysa sürrealizm yalnız bir sanat okulu değil, bir dünya görüşüdür. Akımlar ve okullarla dolu 20. yüzyıl sanat dünyasında, insanı ve dünyayı değiştirmeyi amaçlayan tek sanat akımıdır.

Bu akımın başlıca yaratıcılarından ve ölene (1966) değin savunucularından André Breton'un, dilimizdeki ilk kitabı *Nadja*, yayımlanışından (1928), altmış dört yıl sonra Türk okuruna sunuluyor.

Geçen yıl Paris'te Centre George Pompidou'da düzenlenen André Breton sergisini gezenler, Breton'un yalnız büyük bir şair, büyük bir yazar, eşsiz bir sanat akımının kuramcısı değil, aynı zamanda "burnu en iyi koku alan" bir sanat "kaşifi" olduğunu da gördüler.

Breton, çağdaş sanatın, bugün yeryüzünün belli başlı modern sanatlar müzelerinde yer alan yapıtlarını "keşfetmekle" kalmamıştır. Ülkelerin sanatına, halk sanatına da en "doğru" bakan, onların dilini en iyi söken ve geçmişten, yerelliklerinden koparıp günümüze taşıyan ve evrenselleştiren ender sanatçılardan biri olmuştur.

André Breton, sanata, kendine değin bilinmeyen, ya da bilinip değerlendirilmeyen yepyeni bir geçmiş yaratmıştır. Geçmişin karanlıklarında kalan birçok yazar, şair, birçok sanat sürrealizmle yeniden doğmuştur. Gerçek, yenilikçi sanat akımı odur ki, kendini doğururken, geçmişin unutulmuş değerlerini de beraberinde doğurur.

Breton içinden çıktığı toplumun kültür/sanat temelini oluşturan Yunan/Latin kültür, sanat ve felsefesine karşı çıkıyordu. Çünkü karşı çıktığı rasyonalizm, bu kültür ve felsefenin ürünüydü. (Yaşamındaki tutarlılığı saçmaya değin götüren sanatçı, örneğin, hiçbir zaman, bu kültür ve

felsefenin ana kaynağı sayılan Yunanistan'a ayak basmadı.) Kuşkusuz sürrealizm, bir antirasyonalist akımdı. İnsanoğlunu hiçbir zaman *ratio*'nun (usun) verileriyle anlayamazdık. Hayalin ve düşün ussal bir yönü yoktu. Düşler, büyüler, tılsımlar, seziler, önseziler rasyonalizmin nesi ile açıklanabilirdi?

Hayır, Batı'nın, *ratio* temelleri üzerinde yükselen kültürü, sanatı, uygarlığı tek kültür, tek sanat, tek uygarlık değildi. Usun ötesinde bir sezgi; felsefenin ötesinde bir algılama; hatta düşünce dilinin ötesinde bir dil vardı ki, bunların kendilerini dışavurumları çok daha saf, çok daha *authentigue* olabiliyordu. Sürrealizm akımı içinde yer alan sanatçılar da, pusulalarını daha çok bu yöne çevirdiler.

Nadja, Breton'un ve sürrealizmin ilk gençlik ürünlerinden biridir. Bu kitabı, yazınsal türlerden (roman, öykü, anı...) birine sokmak güçtür. Gerçi bu kitaba adını veren kişi ve anlatılan olaylar, düşsel bir kurgu değil, Breton'un tanıdığı, bir süre birlikte olduğu kişinin ve Breton'un yaşadığı olaylardır. Ama gene de bu kitap bir anı kitabı değildir. (Breton hiçbir zaman anılarını kaleme almamıştır.) Bir roman kurgusu ile de karşı karşıya değiliz. (Breton, hiçbir zaman bir roman yazmadığı gibi, romanı yaratıcı yazınsal bir eylem olarak da görmez.) 20. yüzyıl yazının kendine özgü, tür dışı bir metnidir *Nadja*. Sürrealizmin yalnızca sanatsal bir kuram olmadığını, yaşamın bir parçası olduğunu duyurmak istemektedir bu kitabıyla Breton. Günlük yaşamın içinde gerçeği aşan insanların, durumların varolduğunu belgelemek ister. Yaşam, rastlantılardan oluşur. Ama derinine indiğinizde, bu rastlantıların kendi aralarında bir anlamları vardır. Düş, sanrı, sayıklama yaşamımızın birer parçasıdır. Her düşün, her sanrının, her sayıklamanın günlük yaşamda bir karşılığı vardır. Yalnız yaşanmış olanlardan değil, yaşanacak olanlardan da kaynaklanabilir bunlar. Nadja, genç Breton'un bir sokakta karşılaştığı, bir mıknatıs gibi onu kendisine çeken kadın, sanki sürrealizmin kendisidir. Doğaüstü güçlere inanan Breton, Nadja'nın çekim alanına girer ve ona "Gizemin karşısında Taştan adam, anla beni" der. Sonra ekler: "Kömür topaklarıyla dolu bir deliğin karanlığında bir sarkaç gibi sallanan bu terazi de neyin nesi?"

Gerçekten neyin nesidir "düşüncelerini ayakkabılarının ağırlığıyla daha da ağırlaştırmamak" isteyen bu kadının sözleri?

Gerçeğin, gerçeküstücü bir biçimde söylenmiş doğruları olmasın?

Bir akıl hastanesinde noktalanan Nadja'nın yaşamına karşın, Breton şöyle yazacaktır: "Nadja için akıl hastanesinin (tımarhane için akıl hastanesi, Türkçe'mizin gerçeküstücü deyişlerinden biri. -F.E.) içiyle dışı arasında pek bir fark olmadığını düşünüyordum."

Niçin, yalnızca Nadja için?

Niçin, "psikiyatriye, onun afra tafrasına, eserlerine nefret" duyan herkes için değil?

"Delilik olmayanla, delilik arasında, iyi bilindiği gibi, bir sınır olmaması, bunlardan birinin de, ötekinin de algı ve düşüncelerine farklı değerler yüklemekten" yazarın kaçınması dolayısıyla mı?

Bilmiyorum.

Bildiğim, insan Nadja'nın değil, yapıt Nadja'nın gerçeği. Bu da sanatsal bir gerçek. Günlük gerçekliği, onu anlatırken bile aşan, onun içindeki doğa ve gerçeküstünü sergileyen ve insanın içinde bir başka insan olduğunu (Eluard) dile getiren görünmeyeni, algılanmayanı yadsımayan, tam tersine onlara şapka çıkaran, dört gözle bakan bir yaklaşım.

Bu "zamanın altınını arayan", 20. yüzyıl sanatının en büyük devrimini yapan sanatçının yüreği, dostu ve uzun yıllar yoldaşı olan Marcel Duchamps'nın ölümünün ardından yazdığı gibi, aşk için çarpmıştır tüm yaşamı boyu. "Böylesi büyük bir aşk gücüne sahip bir başka insan tanımadım. Yaşamın yüceliğini böylesi bir sevme yeteneği (...). Breton, çarpan bir yürek gibi severdi."

Nadja, işte böylesi sevmeyi bilen bir insanın yaşam ve yazı serüvenindeki duraklardan biri.

Altmış dört yıl sonra da, ilk yazıldığı günün tazeliğini taşıyor.

Aşkın çiçeği solmadığı için.

Ferit Edgü, Ağustos 1992

ÖNDEYİŞ

(Gecikmeli Mesaj)

Bu kitabın başından sonuna, yazmak eylemi, dahası her türden kitap yayımlamak eylemi, böbürlenmeyle, kendini ağırdan satmayla *bir tutulmuşken, yazarının bunca yıl sonra kitabın biçiminde bir nebze de olsa iyileştirme yapmak isteyerek göze hoş görünmeye çalışması karşısında ne düşünülür sonra! Ne var ki, bu iş sırasında, kitabın duygusal yelpazeye dair olan, tümüyle ona bel bağlayan yanıyla işin temeli de bu zaten birbirlerine belirli bir şekilde eklemlenmiş ufak tefek olayların, olabildiğince insan kişiliğini karıştırmadan, günü gününe ilişkisinde kabul edilebilir olanla olmayanı birbirinden iyi ayırmak gerekir. (Gel de Lequier'nin gürgen yaprağını anma şimdi!) Bir heyecan halinin ifadesini şimdiki zamanda yaşayamamak yüzünden, uzaktan rötuşlama girişimi çatlak seslerle ve başarısızlıkla sonuçlanırsa da (kendisini yiyip bitiren bir kesinlik kaygısıyla "eski dizelerini" yeniden gözden geçirmeye koyulan Valery'de yeterince görülür bu), sözcükler, ifadeler arasında biraz daha tutarlılık, öte yanda biraz akıcılık elde etme isteği de yasak değildir ya!*

Eserin boyun eğdiği başlıca iki "antiedebi" zorunluluk nedeniyle, Nadja'*da da özellikle söz konusu olabilir bu: Fotoğraf bolluğunun amacının her türlü betimlemeyi -bu konu,* Gerçeküstücü Manifesto'*da, faydasızlığından ötürü mahkum edilmişti- saf dışı etmesi gibi, anlatı için benimsenen üslup da, tıbbi gözlemleme dilinden, öncelikle de nöropsikiyatrik gözlemleme dilinden kopya edilmiştir; bu yöntem, gerek hastanın muayenesinden, gerekse sorulan sorulara alınan yanıtlardan herhangi bir iz kaçırmadan ,bunları, üslupta en ufak bir düzeltme ve iyileştirmenin dolambaçlarına da kapılmaksızın rapor etmektir.*

Kitapta yol alındıkça gözlemlenecektir ki, "canlı olarak yakalanan" belgede hiçbir değişiklik yapmamaya özen gösterme kararlılığı, Nadja kişiliğine olduğu gibi, üçüncü şahıslara ve kendime de uygulanmıştır. Böylesi bir yazının, bu istemli yalınlaştırılması, hiç kuşkusuz sızma noktasını *olağan sınırların ötesine taşıyarak okuyanlarının da yenilenmesine katkıda bulunmuştur.*

Öznellik ve nesnellik, bir insan yaşamı boyunca birbirlerine taarruz halindedirler. Bundan çoğunlukla birincisi, iyice örselenmiş bir halde çıkar. Otuz beş yıl sonunda (bunca yılın kiri pası az şey değil), bunlardan ikincisini hafif bir bakım ve tedaviye alma kararı, bu bakım yalnızca kendisine tanınan bir ayrıcalık olmakla birlikte, doğrusunu söylemek gerekirse diğerinin de -ki bu benim için büyük önem taşımaya devam ediyor- fazlasıyla yararına olacaktır; o öznellik ki, hatalarla dolup taşan aşk mektuplarında, "yazım yanlışlarıyla dolu erotik kitaplarda" da tümüyle mevcuttur.

1962 Noel'i

Kimim ben? İstisna olarak, atasözü olmuş bir özdeyişe bakacak olursam, gerçekten de her şey, dönüp dolaşıp, şunu bilmeye dayanmaz mı?: "Kiminle düşüp kalkıyorum?", "Arkadaşım kim?" İtiraf etmeliyim ki bu son sözcük, kafamı karıştırıyor, çünkü bazı varlıklarla aramda düşündüğümden de öte, daha özel, daha az kaçınılabilir, daha etkileyici, allak bullak edici ilişkiler oluşturmaya çalışıyor. Bu sözcük söylemek istediğimden de fazlasını söylüyor, ben daha yaşarken bana bir hayalet rolü oynatıyor ve besbelli ki bir *kişilik* olmam için, var olmaktan vazgeçmem gerektiğini ima ediyor. Sözcük, kullanıldığı bu temel anlamda biraz daha aşırılıkla ele alındığında, varlığımın nesnel belirtileri olarak algıladığım şeylerin, ki bunlar enikonu kesinleşmiş belirtilerdir, bu yaşamın sınırlarında olup bitenlerden başka bir şey olmadıkları, gerçek alanını hiç mi hiç tanımadığım bir hareket içindeki belirtiler olduklarını anlatmak istemektedir bana. Dış görünüşüyle olduğu kadar bazı olağan zaman ve yer olgularına körü körüne boyun eğmesi gibi geleneksel bazı yanlarıyla "hayalet"in kafamdaki temsili imgesi, benim için her şeyden önce ebedi olabilecek bir iç sıkıntısının, bir acının yetkin imgesiyle eşdeğerdedir. Yaşantım bu tür bir imgeden başka bir şey olmayabilir ve ben bir şeyler keşfetmekte olduğum kuruntusu içindeyken, gerisin geri başladığım noktaya dönmeye, aslında çok iyi tanımış, bilmiş olmam gerekeni tanımaya çalışmaya, unutmuş olduklarımın küçük bir bölümünü öğrenmeye mahkum olabilirim. Kendi üzerime bu bakış, beni, peşinen ben'in üstünde varsaydıkça, zamanla uzlaşmasına, zamanla uyum sağlamasına hiçbir neden olmayan düşüncemin iyice biçimlenmiş şekline, keyfi olarak, bir önceki düzlem içinde yer verdikçe, bu aynı zamanın içine, telafi edilmez bir kayıp, bir ceza ya da bir düşüş düşüncesi katar ki, bu düşüncenin ahlaksal temelden yoksun olduğu, bana göre, hiçbir tartışma götürmez. Önemli olan, şu geçici dünyada, kendimde ağır ağır ortaya çıkardığım özel becerilerin, bana özgü olacak olan ancak bana verili de olmayan genel bir beceri arayışı içinde beni avutmadığıdır. Kendimde var olduğunu bildiğim her türlü beğeninin, hissettiğim eğilimlerin ve yakınlıkların, boyun eğdiğim çekimlerin, başımdan geçen ve sadece benim başıma gelen olayların ötesinde, kendimi yaparken gördüğüm bir sürü hareketin, sadece ve sadece kendi hissettiğim heyecanların ötesinde, diğer insanlara oranla, beni onlardan ayıran şeyin nereden kaynaklandığını değilse de, bunun nenin nesi olduğunu öğrenmeye çaba gösteriyorum en

azından. Bu farklılığın bilincinde olduğum ölçüde, bu dünyaya, tüm diğerleri arasına ne yapmaya geldiğimi, ne mene bir biricik mesajın taşıyıcısı olduğumu, bunu iyi mi yoksa kötü mü bir geleceğin beklediğini, kendi başımı ortaya koyarak, gözlerimin önüne seremez miyim?

İşte bu tür düşüncelerden hareketle, eleştiri, büyük bir sadakatle bağlı olduğu -ki bu bir gerçektir- ayrıcalıklarından vazgeçerek, kısaca, kendine, düşüncelerin tümüyle mekanik bir düzenlenmesinden daha az gereksiz bir hedef göstererek, kendini, fazlasıyla yasak, girilmez olduğunu sandığı bir alanda, bir başka deyişle, günlük yaşamın ufak tefek olaylarına av olan yazarın kişiliğinin alanında bilgece araştırmalarla sınırlarsa, tam bir bağımsızlıkla ve çoğunlukla alabildiğine farklı bir biçimde ifade edecektir kendini; arzulanması gereken bir şey olduğu kanısındayım bunun. Şu küçük hikaye geliyor akla: Hugo'nun, yaşamının sonuna doğru, belki yüz bilmem kaçıncı kez, Juliette Drouet ile aynı gezintiyi yaparken, arabaları iki giriş kapısı olan bir malikanenin önünden geçerken sessiz meditasyonuna ara vermesi ve birisi büyük, birisi küçük kapıların önünde, Juliette'e büyüğünü gösterirken: "Atlılara ait madam" deyişi ve Juliette'in de kendisine küçük kapıyı göstererek: "Yayalara ait mösyö" demesine kulak kabartışı; sonra biraz ileride dalları birbirini kucaklayan iki ağacın önünde, bu kez Juliette'in yanıt vermeyeceğini bile bile bir kez daha söze girişi: "Philemon ve Baucis" ...; üstelik her türlü güvence verilir ki bu insanın yüreğine işleyen merasim yıllar boyu günbegün yinelenmiştir. Bu hikaye bilindikten sonra, Hugo'nun yapıtları üzerine var olabilecek en iyi inceleme bile, onun vaktiyle nasıl biri olduğunu, ne olduğunu bu hikaye kadar anlatabilir mi? Bu iki kapı sanki, gücüyle güçsüzlüğünün aynaları gibidir onun, ancak hangi kapının küçüklüğünün, hangisinin büyüklüğünün aynası olduğu belli değildir. Aşkın eğitimi olan ve Juliette'in yanıtında açıkça belli olan o hayran olunası eğitimi yanı başına almadıktan sonra dünyanın bütün dehası gelse ne olur? Hugo'nun yapıtlarının en titiz, en coşkulu yorumcusu bile bu yüce *nispet* anlayışına eşdeğerde bir başkasını çıkaramaz karşıma. Hayran olduğum insanlar üzerine bununla eşdeğerde bir özel belgeye sahip olsam ne büyük bir kıvanç verirdi bu bana. Böyle bir belgenin bulunmaması durumunda, daha düşük değerdeki, duygusal bakış açısından kendi kendilerine pek az yeterli olan belgelerle bile yetinirdim. Flaubert'e tapacak kadar bir hayranlığım yok ama beni inandırsalar ki, kendi ağzından, *Salambo*'yu

yazarken "bir sarı renk izlenimi vermek" istediğini, *Madam Bovary*'yle de "tespih böceklerinin gezindiği kıyı köşedeki kütlerin rengine benzer bir şey yapmak" istediğini söylemiştir ve geri kalan her şey kendisi için boştur; bu tümüyle edebiyat dışı kaygılar bile onların safına geçmem için yeterli olur. Courbet'in tablolarındaki şahane ışık, Vendôme alanının sütunun devrildiği saatlerdeki ışığıdır bence. Günümüzde Chirico gibi biri, bir zamanlar kendisini sanatında belli biçimde hareket etmeye sevk eden şeyin en belirgin yanını tümüyle ve elbette ki, sanatsız bir şekilde, en ince ve de en endişe verici ayrıntılara inerek açığa vurmaya razı olsa, yorumcularına attıracağı adım az bir adım mıdır! Chirico'nun, kendisi olmadan, nasıl söyleyeyim, hatta kendisine rağmen, sadece o dönemlerdeki tuvalleri ve elinde bulunan bir el yazması defter aracılığıyla, 1917'ye kadar, onun kendi evreni olan o evreni sonradan kurmak, ancak kötü bir biçimde kurmak olurdu. Böylesi bir boşluğu dolduramamaktan da böylesi bir evrende nesnelerin yeni bir ölçeğini oluşturmak gibi, öngörülen düzene karşı olan her bir şeyi tümüyle kavrayamamaktan da daha pişmanlık verici bir şey olabilir mi! Chirico teslim etmiştir ki, nesnelerin belli bir düzeni karşısında *şaşırdığı* (ilk şaşıran da kendisidir zaten) zaman resim yapabilmektedir ve kendisi için vahyin gizemi şu sözcükte saklıdır: Şaşırmışlık. Hiç kuşkusuz bundan kaynaklanan yapıt da, "kendi doğuşunu sağlayanla sıkı bir bağla bağlı bir şekilde" kalmakta, ama ona benzemektir de: "İki kardeş birbirine nasıl benzerse öyle, garip bir şekilde, ya da daha doğrusu belirli bir kişinin rüyadaki imgesiyle, gerçek kişinin kendisinin birbirine benzemesi gibi... Bu, hem aynı kişidir hem değildir; hatlarında hafif ve gizemli bir transfigürasyon gözlemlenmektedir." Kendisi için özel bir biçimde açık ve seçik olan nesnelerin belli bir düzen içinde yer almalarının berisinde, acaba, bu nesnelerin kendileri üzerine bir eleştirel dikkat yöneltmek ve de bu kadar az sayıdaki nesnenin niçin böylesine bir düzen içinde bulunmaya davet edildiklerini araştırmaya yer var mıdır? Enginar, eldiven, kuru pasta ya da makara üzerindeki en öznel görülerinin hesabı verilmediği sürece, Chirico üzerine hiçbir şey söylenmemiş demektir. Konu bu olunca, Chirico'nun işbirliğinden niçin medet umulmasın! Bana gelince, akıl için, nesnelerin belirli birtakım düzenler, düzenlenmeler içinde bir araya gelmesinden daha da önemlisi, aklın kimi nesneler karşısında, bunları algılamaya hazır, düzenlenmiş olmasıdır, bu her iki tür düzen de, kendi başlarına, duyarlılığın tüm biçimlerini yöneltir, yönlendirirler. Gene bunun gibi, Huysmans'la da,

En rade'ın Huysmans'ı ve *Là-Bas*'nın Huysmans'ıyla da, kendine görünenleri değerlendirmede, var olanlar arasında, umutsuzluğun tarafgirliğiyle bir seçim yapmada öylesi ortak tavırlar buluyorum ki, onu sadece yapıtıyla tanıyabilmiş olmakla kalsaydım, ki bu benim için üzüntü verici olurdu, bana göre, dostlarım arasında en az yabancı gelen olurdu bana. Ancak, her an imdadımıza yetişmeye hazır, görünürde son derece çelimsiz, kırılgan can simidiyle, bizi baş aşağı sulara gömmek için suç ortaklarıyla bir araya gelen güçlerin baş döndürücü aygıtları arasındaki gerekli *yaşamsal* ayrımı başka herhangi birinden çok daha iyi yapmış olan da Huysmans'ın kendisi değil miydi? Hemen hemen tüm gösterilerin, kendisine verdiği bu tir tir titretici sıkıntıdan söz açmıştı bana; ondan önce hiç kimse, bilinçli olasılıkların darmadağın edilmiş alanında, mekanik olanın o büyük uyanışını bir yana bırakın, bundaki mutlak kader, kaçınılmazlık ve kendim için birtakım kaçamaklar aramamın yararsız olduğu konusunda beni insani açıdan ikna etmesini bilememişti. Yaratacağı etki konusunda hiç endişe duymadan, kendisini ilgilendiren şeyler hakkında, hüznün en koyusunu çektiği saatlerde, hüzünlü olmadığı saatlerde, şairlerin birçoğu gibi bu hüznü, boşu boşuna, "şiire dökmek"tense bana sabırla, gölgede, varoluşumun, bulabildiği tümüyle istem dışı en ufak nedenlerini bir bir sayıp dökmek, beni bilgilendirmek isteğiyle öylesine doluydu ki! Varolmaya gelince, burada konuşan, kimin için konuştuğunu da pek bilmiyor aslında! Dışarıdan geliyormuşa benzeyen sürekli istemlerden birinin nesnesidir kendisi de; bunlar, kendimizi iyice bir sorguladık mı, içimizde gizini bulabileceğimiz az ya da çok yeni nitelikteki bu rastlantısal düzenlemelerden birinin önünde kımıltısız bırakırlar bizi. Onu, bilmem hangi nedenler yüzünden, hangi dürtülerden yola çıkarak -bunu bilmezden gelmek yeğ tutulur genellikle- ortaya birbirinden farklı birtakım kişiler getiren ve bunlara fiziksel açıdan, ruhsal açıdan bir konum veren, bir yere oturtan tüm deneyci yazarlardan ayırırım, bunu söylemeye gerek bile yok. Bunlar, belli bir izlenim aldıklarını sandıkları tek bir gerçek kişiden, anlatılarının iki kişisini çıkarır, gerçek iki kişiden ise, hiç utanıp sıkılmadan, tek bir kişi çıkarırlar. Üstelik bir de bütün bunları tartışma konusu yapma zahmetine bile katlanırlar! Tanıdığım bir yazara, yakında çıkacak kitabı hakkında, birisi şöylesine fikirler veriyordu: Kitabın kahramanı olan kadının kim olduğu bilinebilirdi, o halde en azından saçlarının rengini değiştirmesi gerekirdi *bir de*... Eğer, kitabın kahramanı olan kadın sarışın

olursa, kendince, esmer bir kadına ihanet etmek gibi bir şansı olacaktı böylece. Ne diyeyim, bunu çocuksu olmak bir yana, rezalet sayıyorum. Birtakım isimler talep etmekte ısrar ediyorum, anahtarını aramak zorunda olmadığım, kanatları ardına kadar açık kapılar gibi olan kitaplara ilgi duymakta ısrar ediyorum. Bereket versin ki romansı bir masal üslubu olan, safsata bir anlatımla verilen psikolojik edebiyatın günleri sayılıdır. Şuna inanıyorum ki kendini bir daha yerden kaldırtmayacak darbeyi Huysmans'dan yemiştir bu tür edebiyat. Bana gelince, ben sırça köşkümde oturmaya devam edeceğim, hangi saatte olursa olsun ziyarete gelenleri görebileceğim böylelikle, burada tavanlara, duvarlara asılı her şey sanki bir sihirli değnek dokunmuş da onları oraya yerleştirmiş gibi olacak, geceleyin, çarşafları camdan, cam bir yatakta uyuyacağım ve gene burada, *kim olduğum* er ya da geç, elmas kakmalı gibi gözlerimin önüne serilecek. Lautréamont'un, yapıtının gerisinde tümüyle silinişi kadar hiçbir şey büyülememiştir beni. Ve kafamda her zaman onun o sert, acımasız "tık, tık ve tıkları" gezinir durur. Ama böylesi tam bir insani silinişin koşullarında doğaüstü bir şeyler vardır bana göre. Böyle bir şeye tamah etmek bile fazlasıyla boş bir çabadır ve kendimi kolaylıkla ikna edebilirim ki böylesi bir hırs, onun arkasına sığınanlara pek az onur verici bir şey olmaktan öteye gitmez.

Anlatmaya koyulacağım öykünün yanı sıra, yaşantımın en belirgin epizotlarını, *örgensel planı dışında kavrayabildiğim kadarıyla,* yani ufak ya da büyük rastlantıların rüzgarına kapıldığı ölçüde, gözler önüne sermekten başka amacım yok. Hakkında sahip olduğum, herkesinkinden farklı olmayan düşünceye karşı direnerek, sanki yasaklı bir dünyaya buyur edecek bu beni: Ani yaklaştırmaların, insanı dona bırakan tesadüflerin, rastlaşmaların, ussal olanın başka her hangi bir atılımını öne çıkaran iç güdülerin, bir akorun tüm seslerinin aynı anda basıldığı, piyanodaki plake akorların, görmemizi sağlayacak, ama tam anlamıyla bir *görme* sağlayacak ışıltıların, şimşeklerin -ötekilerden daha hızlı değillerse eğer- dünyası bu dünya... Burada söz konusu olan, kuşkusuz denetlenmesi zor, özünlü değere sahip olgulardır ancak, tümüyle beklenmez, yansımayla değil, aksine belli bir açıyla gelen şiddetli ışık nitelikleri ve uyandırdıkları kuşkulu bir tür çağrışımlarla, sizi, ağ örmeyen örümceklerin yumak yumak salgıladıkları şekilsiz ipçik yığınından, örümcek ağına, yani, dünyanın en parıltılı en hoş

şeyine -eğer oralarda, kıyıda köşede bir örümcek varsa elbet- götürmenin bir biçimi, bir yolu yöntemidir; her ne kadar bunlar bütünüyle an bir tespit, bir gözlem niteliğinde olsalar da tüm görüntüleriyle birer işarettirler her seferinde; belki bu işaretin neyin nesi bir işaret olduğu söylenemez, çünkü öyle bir işarettir ki, tüm yalnızlığımın ortasında, akıl sır ermez suç ortaklıkları keşfederim onda; teknenin dümeninde kendimi her yalnız hissedişimde, yanılsamam konusunda benim için ikna edici olan suç ortaklıkları... Yapılacak iş bu olguları, en yalınından en karmaşığına sıralamaktan, kendi tarafımızdan çok ender şeylerin görülmesini ya da falanca filanca yere varışımızı sağlayan, bu görmek ve varmak eylemlerinin yanı sıra, bizim için çok ciddi temelli bir şeyin, buna bağlı olduğuna dair çok net bir duyumla eşlik eden, tanımlanması olanaksız özel hareketten itibaren, idrakımızı fazlasıyla aşan, akılcı bir etkinliğe dönüşümüzü ise, çoğu durumda, ancak koruma içgüdüsünü imdada çağırmakla olanaklı kılan birtakım zincirlemelere, bize, bazı koşulların birbiriyle çatışmasına mal olan, kendi kendimize tam bir barış, iç huzuru yokluğuna kadar sıralamaktan geçer... Bu kaygan -olaylarla, uçurum- olaylar arasında çok sayıda ara katlar da kurulabilir. Ancak kendim için dalgın, şaşkın bir tanığı olmaktan öteye geçemediğim bu olgulardan, evveliyatlarını, nedenlerini seçebilmekte ve bir ölçüde de vardıkları yeri, sonuçlarını öngörmekle övündüğüm diğerlerine kadar belki de aynı mesafe vardır, yani "otomatik" cümle ya da metni meydana getiren olumlamalardan biriyle ya da bir olumlamalar bütünüyle, gözlemci için kendisi tarafından terimleri olgunlukla düşünülüp tartışılmış cümleyi ya da metni oluşturan olumlama ya da olumlamalar bütünüyle, arasında olanla aynı mesafe... Deyiş yerindeyse, gözlemciye, sorumluluğu birinci durumda devreye girmeyip, ikincisinde giriyormuş gibi gelecektir. Buna karşılık o, yakında olup bitenlerdense, uzakta olup bitenler karşısında sonsuz bir şaşkınlık ve hayranlık geçirecektir. Bundan daha da çok gurur duyacaktır, ki bu da az şaşılası bir şey değildir ve böylelikle daha özgür hissedecektir kendini. Sözünü ettiğim seçimli duyumlar için de böyledir bu, öyle ki bunlardaki iletişimsizlik payı bile, eşsiz zevklerin kaynağıdır.

Bu alanda görüp geçirmem, hissetmem, denemem için bana verili olanın, tümel bir hesabını çıkarmam beklenmesin benden. Ben burada, benden gelecek hiçbir girişimin karşılığı olmaksızın, zaman zaman başımdan

geçmiş olanı, bana kuşku duyulmayacak yollardan gelen, nesnesi olduğum, taraf olduğum, özel gözde kalma ve gözden düşme ölçüsünü bana vereni, belli bir gayret sarf etmeden anımsamakla yetineceğim; anlatacaklarımı önceden saptanmış bir düzen olmaksızın ve su üstünde kalmış olanı su üstünde bırakan, aklıma geldiği gibi yazmaya dayanan bir üslupla anlatacağım.

Hareket noktası olarak 1918'e doğru kaldığım, Panthéon alanındaki Hotel Des Grands Hommes'u, etap olarak da Ağustos 1927'de kaldığım, Varengeville-Sur Mer'deki Manoir d'Ango'yu alacağım; Manoir d'Ango hiç kuşkusuz aynı Manoir d'Ango'ydu; burada, rahatsız edilmek istemediğim zaman kalmamı teklif ettikleri, yapay olarak çalılıklarla gizlenmiş bir kulübede, bir ormanın kıyısında kendimi keyfimce puhu kuşu avına da verebilirdim üstelik. *(Nadja'yı* yazmak istediğim andan itibaren, başka türlü olması da mümkün müydü?) Şurada burada bir hata ya da küçük bir unutkanlığın, hatta herhangi bir bulanıklığın ya da içtenlikle yapılmış bir atlamanın anlattıklarım üzerine, bütünü içerisinde alındığında hiçbir şüphe götürür yanı olmayan şeyler üzerine gölge düşürmesi o kadar önemli değil. Böylesine düşünce kazalarının, *haksız yere* gündelik olaylar boyutuna indirgenmemesini de isterdim, sözgelimi Paris'te, Maubert alanındaki Etienne Dolet heykelinin beni tümüyle çektiğini ve dayanılmaz bir iç sıkıntısına neden olduğunu söylüyorsam, buradan, beni psikanalizin paklayacağı sonucunu çıkarmamalı hemen; saygı duyduğum bir yöntem bu ve hiç değilse insanı kendinden, kendi içinden çekip çıkarmayı hedeflediğini düşünüyorum ve ondan, tahrirat katibi başarılarından daha başka başarılar bekliyorum. Bu da beni rahatlatıyor, öte yandan, psikanaliz böylesine fenomenlerle uğraşacak halde değil; büyük başarılarına rağmen, rüya sorununu son kertesine kadar bitireceğini veya yarım kalmış edimler açıklamasından hareketle, kendisinin de birtakım yeni edim ihmallerinde bulunmamasını kabul etmek bile, onu gereğinden fazla onurlandırmaktır zaten. Burada kendi deneyimime, bana göre, meditasyonlar ve hayallerle oldukça bölünmüş kendi üzerimdeki bir konuya geliyorum.

Renée Maubel Konservatuarı'nda, Apollinaire'in *Couleur du Temps*'ının ilk temsil gününde perde arasında, balkonda Picasso'yla konuşurken, genç bir adam yanıma yaklaştı, birtakım sözcükler geveledi ve sonunda anladım ki savaşta öldüğü kabul edilen arkadaşlarından biri sanmıştı beni. Tabii daha

ileri gidemedik. Bir zaman sonra, Jean Paulhan aracılığıyla Paul Eluard'la mektuplaşmaya başladım, ikimizin de birbirimizin dış görünüşümüz konusunda en ufak bir fikri yoktu. İzinli olduğu bir sırada beni görmeye geldi: *Couleur du Temps*'da bana doğru gelen oydu.

Champs Magnétiques'in son sayfasına yayılmış ODUN-KÖMÜR sözcükleri, Soupault'yla birlikte dolaştığımız bütün bir pazar boyunca, belirtmeye yaradıkları tüm dükkanlar konusunda, garip bir tahmin yeteneğimi ortaya koymama vesile oldu. Hangi sokağa girersek girelim bu dükkanların, sağımızda ve solumuzda ne kadar ilerde karşımıza çıkacağını söyleyebiliyordum gibi geliyor. Ve öyle sanıyorum ki bu her defasında doğrulanıyordu. Söz konusu sözcüklerin halüsinasyonlu imgesi değil de, basbayağı dükkanın cephesinde, girişin her iki yanında, tek renkli, bazı kısımları daha koyu olan kütüklerin şöylesine boyanmış kesitleri beni uyarıyor, yönlendiriyordu. Eve döndüğümde bu imge gene peşimi bırakmadı. Médicis kavşağından gelen bir tahta at havası, bende odun kütüklerinin etkisini yaptı. Bir de, penceremden, iki üç kat altımda, bana sırtı dönük, Jean-Jacques Rousseau heykelinin kafatası... Korku içinde alelacele, telaşla geriledim.

Gene Panthéon alanında, bir akşam, geç vakit... Kapıya vuruldu. Bugün, ne kaç yaşlarında olduğunu ne de hatlarını hatırlayabildiğim bir kadın girdi içeri. Yas giysileri içindeydi sanırım. *Littérature* dergisinin bir sayısının peşindeydi. Birisi bunu ertesi gün Nantes'a getirmesi için söz almıştı ondan. Bu sayı daha çıkmamıştı, ne var ki, onu inandırıncaya kadar akla karayı seçtim. Az sonra anlaşıldı ki, ziyaretinin nedeni kendisini yollayan ve kısa bir süre sonra gelip Paris'e yerleşecek olan kişiyi "tavsiye etmek"ti bana. (Şu deyim aklımda kaldı: "Edebiyata atılmak isteyen", o andan itibaren bütün uğraşıp didinmesinin nedenini anlayınca bir kez, onu olabildiğince mütecessis ve heyecan verici buldum). Benden, böyle hayali olmaktan da öte, buyur etmem, öğütler verme görevini üstlenmem istenen kişi de kimdi? Birkaç gün sonra Benjamin Péret karşımdaydı.

Nantes: Belki de Paris'le birlikte, başıma yaşanmaya değer bir şeyler gelebileceği izlenimi veren tek Fransa kenti, birtakım bakışların kendi kendilerine, alabildiğine ışıltılar saçtığı kent (daha geçen yıl Nantes'dan otomobille geçerken, bir adamla birlikte yürüyen, sanırım bir işçi kadın, gözlerini kaldırdığında saptadım bunu: Kala kaldım öylece), burada

yaşamın temposu başka yerlerdekiyle aynı değil, burada tüm serüvenlerden de öte bir serüven düşüncesi birtakım kişilerin kafasında yer bulmaktadır hala, Nantes ki hala oradan bazı dostlar gelebilir bana, Nantes ki nasıl da sevdim bir bahçesini: Procé bahçesini.

Şimdi, kendisini tanıyan aramızdan bazılarının, *uykular dönemi* diye adlandırdıkları dönemdeki Robert Desnos'u tekrar gözümün önüne getiriyorum. Desnos "uyuyor" ama, uyurken de yazıyor, konuşuyor. Bir gece bende, Ciel barının üstündeki atölyede oluyor bu. Dışarıda bağırıp çağırıyorlar: "Giriyoruz, giriyoruz, Chat Noir'a giriyoruz!" Ve Desnos benim görmediğimi, bana ancak o gösterdikçe görebildiğimi görmeye devam ediyor. Bunun için de, çoğunlukla, yaşamakta olan en ender, en anlaşılmaz, düş kırıklığına uğratıcı adamın, *Cimetiére des Uniformes et Livrées*'nin yazan, gerçekte hiç görmediği Marcel Duchamp'ın kişiliğine bürünüyor. Duchamp'daki birtakım esrarengiz "kelime oyunları" (Rrose Sélavy) içinde en taklit edilmez olarak görülen şey, Desnos'ta, tüm saflığı, arılığıyla karşımıza çıkıyor ve ansızın olağanüstü bir genişlik ve yaygınlık kazanıyor. Kaleminin, en ufak bir duraksama olmadan kağıdın üzerine konuşunu ve olağanüstü bir hızla, bu şiirsel denklemleri görmeyen ve benim gibi, bunların uzun bir hazırlık döneminden geçmiş olabilecekleri konusunda ikna olmayan mı kaldı; teknik yetkinliklerini değerlendirme yeteneğine sahip olsalar ve de o olağanüstü kanat çırpışı değerlendirseler bile, bütün bunların getirdikleri konusunda, bunun kazandığı mutlak kehanetin değeri hakkında bir fikir sahibi olamazdılar. Bu sayısız seanslara katılanlardan birinin zahmete katlanıp da bunları kesinlikle betimlemesi, gerçek havalarına oturtması gerekir. Ne var ki tutkuya kapılmadan bunlardan söz etmenin zamanı henüz gelmedi. Desnos'un gözleri kapalı, ilerisi için, kendisiyle, başka birisiyle ya da kendi kendimle verdiği o kadar buluşma saatinden, gitmeme cesaretini gösterebildiğim tek bir tanesi bile yok, en akıl almaz yer ve saatlerde olsalar bile, söylediği kimseyi orada bulacağımdan emin olmasam bile.

Şunu da söyleyeyim bu arada, Paris'te bana rastlayacağınızdan, üç günden fazla geçmeden, akşam üzerine doğru, beni, Bonne-Nouvelle Bulvarı'nda *Matin* Basımevi ile Strasbourg Bulvarı arasında gelip giderken göreceğinizden hiç kuşkunuz olmasın... Nedendir bilmem, adımlarım beni oraya götürür gerçekten, hemen her zaman belli bir amacım olmadan,

sadece şu karanlık veriden, *bunun* (?) orada olup biteceğine dair hiçbir kesinlik olmadan her zaman giderim oraya. Bu kısacık yolda, ben fark etmeden bile olsa, benim için bir çekici kutup oluşturabilecek uzamda da, zamanda da, hiçbir şey görmüyorum. Hayır; çok güzel ve çok gereksiz Saint-Denis kapısını bile. Hatta orada çok yakınımda, oynamakta olan bir filmin gördüğüm sekizinci ve son kısmının anısını bile... Filmde kendi kendini çoğaltmak için bilmem hangi yolu bulmuş bir Çinli, tek başına, kendinin birkaç milyon örneğiyle birlikte NewYork'u istila ediyordu. Çinli, peşi sıra kendisi, gene kendisi, gene kendisi, gene kendisi olduğu halde, başkan Wilson'un odasına dalıyor, Wilson gözlüğünü çıkarıyordu bu durum karşısında. Benim için hepsinden çok vurucu olan bu filmin adı: *"Ahtapotun Kollarında"* idi.

Sinemaya girmeden önce afişe, ne oynadığına hiç bakmamaya dayanan bu sistemle baksam bile bir arpa boyu yol alacağım yoktu, çünkü beş ya da altı oyuncunun adından fazlasını aklımda tutamazdım böylelikle, herhangi birinden daha fazla "faka basmak" tehlikesini de taşıyordum elbet; burada en aptal Fransız filmlerine karşı bir zayıf tarafım olduğunu itiraf etmeliyim. Zaten filmi pek iyi *anlamadığım* gibi, bir de boş gözlerle *izlerim.* Öyle bir an gelir ki bu durum beni sıkmaya başlar, yanımda oturanlara sorarım o zaman. Gene de onuncu arondismandaki bazı sinema salonları bana mekan olacak en elverişli yerlerdir; bir zamanlar Jacques Vaché ile "Folies Dramatiques"in eski salonunun birinci mevki koltuklarına akşam yemeği için yerleşir, kutuları açar, ekmeği keser, şişelerin mantarlarını attırır ve sofradaymış gibi, seslerini çıkarmaya cesaret edemeyen seyircilerin şaşkın bakışları altında yüksek sesle, bağıra bağıra konuşurduk.

Bugün yıkılmış olan Opéra geçidinin en dibinde bulunan Théâtre Moderne'in, temsil edilen oyunların o kadar önemli olmaması bir yana, bu anlamda idealimdekine de ne kadar uygun düştüğünü söylemeliyim. Rollerinden ancak bir dereceye kadar haberli olan oyuncuların lüzumsuz oyunu, birbirlerini sanki lütfedercesine umursarmış gibi halleri, fazla fazla on beş kişiden oluşan seyircilerin arasından kendilerine dost aramakla meşgul olmaları, benim için bir fon perdesinden başka bir şey değildir. Kendi kendimin bu en geçici, uçucu, uyanık imgesi için ne bulabilirim, o imge ki, beni sürekli besleyen, alt kısımlarında, san sazlıklar arasında kayıp giden külrengi kuğularla süslenmiş eski püskü büyük aynalarla çevrili,

havadan, ışıktan nasibini almamış kafesli, o pek az güven verici localarıyla bu salonda, temsilin başından sonuna, farelerin cirit attığı, ayaklarınıza sürtünerek dolaştığı bu salonda, daha girerken, çökmüş bir koltukla, arkası üstü yuvarlanan bir koltuk arasında tercih yapmak zorunda olduğumuz bu salonda! Birinci perdeyle ikinci perde arasında, üçüncü perdeyi beklemek çok iyimserlik olurdu çünkü, şu gözlerimin birinci kattaki "bar"ın bir aynısını bir kez daha görmesine olanak var mıydı acaba? Öyle bir bar ki, içine girilmesi olanaksız çardaklarıyla, o da alabildiğine karanlık, "bir gölün dibindeki bir salon" değil de neydi? Buraya sık sık gide gele, bütün dehşetengiz şeyleri görmek pahasına -bunun daha beterini bile hayal edebilirdiniz- olağanüstü arılıktaki bir dörtlüğü anımsamak gibi bir kazanç elde ettim. Her ne hikmetse güzel bir kadın şu şarkıyı söylüyordu:

Çoktan hazır yüreğimin yuvası
Kapısı açılır mı açılır ancak yarın
Bir şey yok madem pişman olası
Güzel kocacığım gelebilirsin yarın (Varyant: Yeni aşkım gelebilirsin yarın)

İnanılmaz bir şekilde şunu diledim hep; geceleyin bir ormanda, güzel ve çıplak bir kadınla karşılaşmak; ancak böylesi bir dilek bir kez ifade edildi mi, hiçbir anlamı kalmayacağından, bu kez inanılmaz bir şekilde böyle bir kadına rastlamamış olduğuma pişmanım. Böylesi bir karşılaşmayı varsaymak öylesine çılgınca bir şey değil alt tarafı: Olmayacak şey de değil. Bana öyle geliyor ki *her şey* bir kalemde durur ve ah! yazmakta olduğumu da yazmazdım o zaman. Aklın *mevcudiyetinin* yokluğunu bir olasılıkla en çok hissettiğim, bu tür duruma bayılıyorum. Bu durum karşısında kalkıp kaçmaktan başka bir şey akıl edemezdim (Bu son cümleye gülenler domuzdur). Geçen yıl bir akşam vakti "Electric-Palace"ın oralardaki galerilerde, üstünden çıkarıp atacak bir mantodan başka hiçbir şeyi olmayan bir çırılçıplak kadın, bembeyaz teniyle, bir sıradan diğerine gidip geliyordu. Bu kadarı bile baş döndürücüydü. Ne yazık olağanüstü olmaktan uzak "Electric"in bu köşesi, hiçbir ilginç yanı olmayan bir sefahat mahalliydi.

Ne var ki, benim için gecenin çökmesi ve kalkmasının (o halde bu, gün olsa gerek, öyle değil mi?) söz konusu olmadığı yere, aklın ta dip köşelerine gerçekten çökmek demek, Fontaine Sokağına, bugün yerinde bir barın bulunduğu "Théâtre des Deux Masques"a gitmek demektir. Tiyatrodan fazla

bir zevk almamamın üstüne üstüne giderek, bir zamanlar, burada oynanan oyunun, eleştirmenlerin saldırısına uğradığı ve hatta yasaklanmasını istemeye kadar gidildiğine göre, kötü bir şey olmayacağı inancıyla gittim oraya. Oyun, bu tiyatronun repertuarını oluşturan "Grand-Guignol" türünün beterinin beterleri arasında, basbayağı yersiz kaçıyordu; kabul edilir ki, bu da pek öyle safsata bir tavsiye olamazdı. *Les Détraquées* için duyduğum sınırsız hayranlığı ifade etmekte gecikmeyeceğim; oyun hep anımsamak istediğim tek tiyatro eseri (bundan şunu anlıyorum: Sahnede oynanmak üzere yazılmış) olarak kaldı ve uzun zaman da böyle kalacaktır. Oyun *görülmemekle* neredeyse her şeyi yitiriyor, en azından oyun kişilerinin her bir girişimi ise taklit edilmemekle her şeyini yitiriyordu, ısrar ediyorum, oyunun en az tuhaf tarafları bunlar da değildi. Bu çekinceleri koyduktan sonra artık oyunun konusunu açmak boş bir çaba olmayacak.

Olayın geçtiği yer bir yatılı kız okulu. Perde okul müdiresinin odasının üzerine kalkar: Kırk yaşlarında, önemli bir kişi havasındaki sarışın müdire, odasında yalnızdır ve olağanüstü sinirli bir hali vardır. Yaz tatili öncesidir ve endişeyle birisinin gelmesini beklemektedir: "Nerede kaldı şu Solange..." Odanın içerisinde sinirli sinirli dolaşmakta, eşyalara, kağıtlara çarpmaktadır. Arada bir, bahçeye bakan pencereye gider, teneffüs yeni başlamıştır. Önce teneffüs zili sonra da ordan burdan, küçük kızların, uzak bir uğultuya dönüşen neşeli çığlıkları duyulur. Sersem sepelek, bön bön bakan bir bahçıvan kafasını sallamakta, çekilmez bir şekilde abuk sabuk konuşmakta, söyleneni geç mi geç anlamakta, telaffuz hataları yapmaktadır; kız okulunun bahçıvanı, kapının yanında durmakta, anırır gibi, ipe sapa gelmez laflar sarf etmekte ve bir türlü gitmek bilmemektedir. Gardan dönmektedir ve Matmazel Solange'ı trenden inerken görmemiştir: "Mat-mazel-So-lan..." heceleri lastik gibi çekip uzatmaktadır. Sahnedekilerle birlikte seyirci de sabırsızlanmaktadır. Bu arada kartvizitini gönderen bir yaşlı hanım içeri alınır. Torunundan oldukça karışık bir mektup almıştır, ancak küçük kızın, kendisini almaya gelmesi için yalvardığı açıktır. Yaşlı kadını ikna etmek zor olmaz. Yılın bu döneminde çocuklar her zaman biraz sinirlidir. En iyisi küçüğü çağırıp, birisinden ya da herhangi bir şeyden şikayeti olup olmadığını sormaktır. Kız içeri girmiştir bile. Büyük annesini kucaklar. Çok geçmeden görülür ki gözlerini kendisini sorguya çekenin gözlerinden ayıramamaktadır. Yanıtları, yaptığı birkaç inkar edici hareketle sınırlıdır.

Birkaç gün sonra yapılacak ödül dağıtım törenini niçin beklemeyecektir? Kızın konuşmaktan çekindiği hissedilir. Okulda kalacaktır. Boyun eğer, ortadan çekilir. Kapıya doğru gider. Eşikte, içten içe büyük bir mücadele verir gibidir. Koşa koşa dışarı çıkar. Büyükanne teşekkür eder ve izin ister. Müdire gene yalnızdır. Anlamsız, dehşet verici bir bekleyiştir bu. Odadaki eşyalardan hangi birinin yerini değiştireceğini, hangi hareketi yapacağını, beklenilenin gelmesi için ne yapacağını bilemez... Sonunda bir araba sesi... İzlenmekte olan çehre nurlanır birden. Ebediyet, karşısında durmaktadır. Tapılası bir kadın kapıyı vurmadan içeri girer. Gelen odur. Kendisini kucaklayan kolları hafifçe iter. Esmer mi kumral mı belli değildir. Gençtir. Hem baygın hem umutsuzca, hem incelikle hem de zalimce bakan şahane gözler... İpincecik, son derece sade giyimli, koyu renk bir elbise, siyah ipek çoraplar. Ve üzerinde, alabildiğine hayran olduğumuz bir parça "toplumdışılık." Az önce neler yaptığı söz konusu olmaz, bir yerde alıkonulduğunu söyler, özür diler. Dış görünüşündeki olağanüstü soğukluk, kendisine gösterilen ilgiyle olabildiğince çelişkilidir. Yapmacık olduğu belli olan bir kayıtsızlıkla, günlerinin nasıl geçtiğini anlatır, geçen yıl aynı dönemde gelişinden beri pek az şey olmuştur. Öğretmenlik yaptığı okulla ilgili olarak pek kesin bir şey söylenmez. Ama (*burada konuşma son derece samimi bir havaya bürünecektir)* şimdi sıra Solange'ın birbirinden çekici, birbirinden güzel, birbirinden yetenekli bazı öğrencilerle arasındaki yakın ilişkilere gelmiştir. Hülyalara dalar. O anlatırken öylesine dinlenmektedir ki, ağzının içine düşülecektir sanki. Birdenbire keser konuşmayı, çantasını açar açmaz, koyu renk jartiyerinden az daha yukarıları görülen muhteşem kalçaları ortaya çıkar. "O da ne, kendine iğne yapma huyun yoktu eskiden! - Oh! Hayır! Şimdi, ne yaparsın." Olağanüstü vurucu bir bezginlik ifadesiyle verilen bir yanıttır bu. Yeniden canlanmış gibi, şimdi de haberleri alma sırası Solange'a gelmiştir: "Ya sen... Senin burada? Anlat bakalım." Buraya da çok sevimli *yeni* öğrenciler gelmiştir. Hele bir tanesi. Öylesine tatlıdır ki. "İşte canım bak." İki kadın da uzun süre pencereden aşağı sarkarlar. Sessizlik. ODAYA BİR TOP DÜŞER. Sessizlik. "İşte o! Şimdi yukarı çıkacak. Emin misin?" Her ikisi de ayakta duvara dayanmışlardır. Solange gözlerini kapatır, gevşer, içini çeker, kımıldamadan durur. Kapıya vurulur. Biraz önceki çocuk ağzını açmadan içeri girer, usul usul topa yaklaşır, gözleri müdirenin gözlerindedir; parmaklarının ucuna basa basa yürür. Perde. - Bir sonraki perde, bir sofada gece vaktidir. Aradan birkaç saat

geçmiştir. Elinde çantasıyla bir doktor vardır ortada. Çocuklardan birinin kaybolduğu farkedilmiştir. Allah vere de başına bir kaza gelmemiş olsa! Herkes telaş içindedir, okul ve bahçesi didik didik aranmıştır. Müdire öncesine göre daha sakindir. "Çok tatlı bir çocuktu, hüzünlü bir hali vardı. Tanrım, büyük annesi daha bir saat önce buradaydı! Birisini biraz önce aramaya gönderdim onu." Doktorun kuşkuları vardır; iki yıl arka arkaya, tam çocuklar tatile çıkacağı sırada gelen kazalar. Geçen yıl kuyuda bir cesedin bulunması. Bu yıl... Bahçıvan saçma sapan laflar eder, ağlar sızlar. Gidip kuyuya bakmıştır. "Garip şey; bundan daha ağır bir şey olamaz." Doktorun bahçıvanı sorguya çekmesi boşunadır: "Garip şey." Bir el feneriyle bahçeyi baştan başa arşınlamıştır. Küçük kızın okul dışına çıkmış olması olanaksızdır. Kapılar sıkı sıkıya kapalıdır. Duvarlar vardır. Okul içindeyse, koydunsa bul. Kaba adam kendi kendine sefilane bir şekilde kafa yormaya, mantık yürütmeye devam eder, hep aynı şekilde, gittikçe daha anlaşılmaz bir şekilde, temcit pilavı gibi tekrarlar durur. Doktor da bu durum karşısında dinlemeyi bırakmıştır. "Garip doğrusu. Evvelki yıl hiçbir şey görmemiştim ben. Yarın bir mum koyayım bari... Şu küçük kız nerede olabilir ki? Doktur bey. Başüstüne doktur bey. Gene de garip doğrusu... Şu işe bak, Mam-zel-Solange daha dün gelsin de... -Ne, şu Matmazel Solange'ın burada olduğunu mu söylüyorsun? Emin misin? (Ah geçen yıl düşündüğümden beter bu kez). Bana bırak sen." Doktor bir sütunun arkasına gizlenir. Henüz gün doğmamıştır. Solange sahnenin bir ucundan diğerine yürür, geçer gider. Herkesteki telaştan eser yoktur onda, bir otomat gibi burnunun doğrusuna yürür. Aradan kısa bir zaman geçmiştir. Bütün aramalar boşunadır. Yeniden müdirenin odası. Çocuğun büyükannesi görüşme salonunda fenalık geçirmiştir. Hemen gidip teskin edilmelidir. Her iki kadının vicdanları rahat mı rahat görünmektedir. Gözler doktordadır, komiserdedir, uşaklardadır, Solange'dadır, müdirededir... Müdire, bir kalp kuvvetlendirici ilaç aramak için ecza dolabına yönelir, açar... Çocuğun, baş aşağı sarkmış kanlı bedeni ortaya çıkar, yere yığılır. Ve feryat, unutulmaz feryat (oyun sırasında, kız çocuk rolünü oynayan oyuncunun on yedi yaşını bitirmiş olduğunu seyirciye bildirmekte yarar umulmuştu. Ama asıl önemli olan, kızın on bir yaşındaymış gibi görünmesiydi) Bilmiyorum sözünü ettiğim feryat, oyunu tam tamına noktalıyor muydu? Ama umuyorum ki yazarları (oyun, komik rollerin oyuncusu Palau ile, Thiéry adlı bir cerrahın işbirliğiyle ve hatta hiç kuşkusuz birkaç iblisin de onlara katılmasıyla

yazılmıştı sanırım)* Solange'ın daha fazla acı çekmesini istememişlerdi, bu oyun kişisi gerçekten de öte, öylesine çekiciydi ki, görünüşte de olsa bir ceza çekmesine razı olmamışlardı. Zaten böyle bir cezayı bütün ihtişamıyla inkar ederdi o da. Sadece şunu ekleyeceğim: Solange rolü o devrin en hayranlık verici ve kuşkusuz *tek* ve *eşsiz* kadın oyuncusu tarafından üstlenilmişti, aynı oyuncuyu "Deux Masques"ta bundan daha az güzel olmadığı başka oyunlarda da görmüş ama ondan söz edildiğini bir daha duymamıştım; benim için utanç verici** bir şeydi bu; oyuncunun adı Blanche Derval'di.

* Yazarların gerçek kimlikleri ancak otuz yıl sonra belirlendi. *Surréalisme, même* dergisi *Les Détraquées*'nin tam metnini yayınlayacak duruma ancak 1956'da geldi; oyunun sonunda P. -L. Palau'nun, oyunun oluşumuna açıklık getiren bir sonsözü de yer aldı dergide: "Oyunu doğuran düşünce, Paris varoşlarında bir yatılı kız okulunda geçen kuşkulu birtakım olayların verdiği esinden yola çıkıyordu. Ama oyunu yazdığım tiyatronun -Les Deux Masques- oyun türünün Grand-Guignol'e kaçması nedeniyle, mutlak bilimsel gerçeğin içinde kalmakla birlikte, oyunun dramatik yanını biraz güçlendirmem gerekti; olayın, oyunun işlemekte olduğum ahlaka aykırı yanı, beni zorunlu kılıyordu buna. Burada söz konusu olan çevrimsel ve periyodik bir çılgınlık haliydi, ancak başarıya ulaşmak için sahip olmadığım bazı aydınlatıcı bilgilere ihtiyacım vardı. İşte bu aşamada bir dost, hastane baş cerrahı Profesör Paul Thiéry, üstat Joseph Babinsky'yle ilişki kurmama yardımcı oldu; ışıksız fenerimi ışıklandırmak zahmetine katlanan işte o idi, bu da benim, dramın, deyim yerindeyse bilimsel yanını hatasızca işlememe olanak sağladı." Doktor Babinsky'nin, *Les Détraquées*'nin ortaya çıkarılmasında katkısı olduğunu öğrendiğimde büyük hayrete düştüm. "Geçici intern" tıp öğrencisi sıfatıyla, uzun süre, Pitié'deki servisinde asistanlığını yaptığım ünlü nörologdan çok güzel bir anı kalmıştı bende. Bana karşı gösterdiği sevecen tavırla hala övünç duyarım -hatta bunda öylesine kendinden geçmiş ve ileri götürmüştü ki işi, tıp alanında büyük bir gelecek gördüğünü bile söylemişti bende- kendimce, öğretisinden nasibimi aldığımı sanıyorum. Birinci *Gerçeküstücü Manifesto'nun* sonunda saygıyla andım onu. (Yazarın notu,1962.)

** Ne demek istemiştim böyle söylemekle? Ona yaklaşmam ve ne pahasına olursa olsun, gerçek *kadınlığını* ortaya çıkarmayı denemem gerektiğini... Bunun için kadın tiyatro oyuncuları karşısında belli bir ön yargıyı aşmam

gerekiyordu. Bu yargıyı besleyen Vigny ve Nerval'in anısıydı. Burada, "tutkusal bir çekim"e neredeyse kapıldığımdan dolayı suçluyorum kendimi. (Yazarın notu,1962.)

(Dün akşam biraz önce anlattıklarımı bitirirken, oyunu her görüşümde, ki bu iki ya da üç kez olmuştu, ya da kafamdan geçirdiğimde, geçerliğini koruyan tahminler yürütmeye bıraktım gene kendimi. Topun odaya düşmesinden sonra olup bitenler üzerinde yeterli delillerin olmayışı ayrıca Solange ile partnerinin tam anlamıyla birer kurban olmaları, sonunda olağanüstü av hayvanlarına dönüşmeleri üzerindeki belirtilerin yetersizliği de kafamı karıştıran şeylerin başında gelir. Bu sabah kalkarken, burada aktarma gereğini duymadığım, oldukça rezilane bir rüyadan kendimi sıyırmakta her zamankinden daha fazla zorluk çektim, nedeniyse, büyük ölçüde, bu konunun alabildiğine dışında bazı konuşmalara dayanmasıydı. Bu rüya, böylesi anıların -yeter ki insan kendini onlara şiddetle versin- düşüncenin akışı üzerindeki yansımasının semptomlarını gösterdiği ölçüde ilginç göründü bana. Burada öncelikle, rüyanın, kendimi verdiğim düşüncelerin sadece dayanılmaz, tiksinti verici, hatta canavarca yanını vurgulamasını gözlemlemek dikkat çekiciydi, rüya benim için, inceden inceye, bütün yüzyılları aşıp gelen bir amber ya da gül hülasası gibi, masalsı bir değer kazanıyordu. Öte yandan açıkça itiraf etmeli ki, uyanırsam, en son olup biteni olağanüstü bir açıklıkla görüyordum; yosun rengi, elli santim kadar bir böcek, bir ihtiyarın yerini alarak bir tür otomatik cihaza doğru yönelmişti; cihazın deliğine, iki yerine, bir bozuk para attı, bu da bana özellikle kınanması gereken bir dalavere gibi geldi, öyle ki, bir sakarlıkla olmuş gibi, bir baston darbesi indirdim ona ve arkasından başımın üzerine düştüğünü hissettim -ancak, gözlerinin yuvarlaklarının şapkamın kenarlarında parladıklarını görecek kadar bir zamanım oldu, sonra soluğum kesildi ve bin bir güçlükle boğazımdan kıllı ayaklarının ikisini geri çektiler, bu arada anlatılmaz bir tiksinti duymaktaydım- açıktır ki, yüzeysel olarak; bu olay, şu son günlerde kaldığım üstü kapalı balkonun tavanında bir kuşun, çevresinde dolanıp durduğu bir yuvayla *özellikle* bağlantılıydı. Varlığım biraz korku veriyordu kuşa, öte öte, tarlalardan büyük bir yeşil çekirge gibi bir şey getirdiği her defasında böyle oluyordu ama tartışma götürmez bir şekilde, bir yer değiştirme, bir yoğun sabitleme halinde, bu türden bir imgenin başka şekilde açıklanamaz olduğu, hiçbir önemi olmayan bir dikkat

çekme düzleminden, heyecan düzlemine geçmesi, ilk ağızda *Les Detraquées*'nin bazı epizodlarına ve sözünü ettiğim durumlara geriye dönüşü çağrıştırıyordu. Düşsel imgelerin yaratılması, en azından her zaman bu *çift aynalar oyunu*na bağlıdır, burada çok özel ve kuşkusuz birinci derecede açıklayıcı, açımlayıcı, Freudcu anlamda "üstün belirleyici" bir rolün işareti vardır; bu rolü, çok güçlü, ahlaki değerlerin hiç mi hiç bulaşamadığı, rüyada ve onun arkasında, çok yüzeysel bir şekilde rüyanın karşısına gerçek diye çıkarılan şeyde, "iyinin ve kötünün ötesinde" gerçek izlenimler oynar.)

1915'e doğru Rimbaud'nun üzerimde yarattığı ve, o günden beri de Dévotion gibi şiirlerde incelip yücelmiş olan büyüleyici güç* hiç kuşkusuz o dönemde, sicim gibi yağmur altında tek başıma dolaştığım bir gün, bir genç kızla karşılaşmama mal olmuştu, söze önce genç kız başlamıştı ve birkaç adım atmıştık ki, bana tercih ettiği şiirlerden birini okumayı önerdi: *Le Dormeur du Val*. Öyle beklenmez, öyle ortama aykırı, öyle zamansız bir şeydi ki bu ... Daha çok yakın bir geçmişte, bir pazar günü bir arkadaşla Saint-Ouen'daki "bit pazarı"na gittiğimde (sık sık oraya gider, başka hiçbir yerde bulunmayan, modası geçmiş, parça parça olmuş, kullanılmaz haldeki, neredeyse anlaşılmaz, içinden çıkılmaz ve nihayet anladığım ve sevdiğim anlamda, yoldan çıkmış nesnelerin peşinde olurum, sözgelimi, düzensiz beyaz yüzeyi cilalı, şu bir tür yarım-silindir gibi..: Yüzeyinde benim için hiçbir anlam taşımayan kırmızı ve yeşil yatay ve dikey çizgilerle girintiler ve çıkıntılar bulunan yarım silindir... Nesne bir mahfazanın içinde dikkatlice, bir hazine gibi korunmaktaydı, altında da İtalyanca bir özlü söz vardı, eve getirdim ve yakından inceleyince anladım ki, bir kentin falanca yıldan filanca yıla nüfusunun üç boyutlu bir şekilde oluşturulmuş istatistiğiydi bu, bunu anlamış olmam, üzerindeki yazıları daha iyi okuyup anlamama yardımcı olmuyordu tabii), dikkatimiz aynı anda, bir sürü paçavranın, geçen yüzyıldan kalma sararmış fotoğraflardan, hiçbir değeri olmayan kitaplardan ve de demir kaşıklardan oluşan çok ince bir tabakanın altında kaybolmuş Rimbaud'nun *Bütün Eserleri*'nin çok yeni bir baskısına yöneldi. İyi ki içimden kitabı şöyle bir karıştırmak geldi de, sayfaların arasına sıkıştırılmış iki kağıt parçası buluverdim: Bunlardan birisi serbest biçimde yazılmış bir şiirin daktiloya çekilmiş bir kopyası, diğeri ise, kurşun kalemle yazılmış Nietzsche üzerine kısa notlar halindeki düşüncelerdi. Ne

var ki, hemen yanıbaşımda dalgınca da olsa gözleri üzerimde olan kişi, daha fazla bir şeyler öğrenmem için zaman bırakmadı bana. Kitap satılık değildi, içindeki kağıtlar ise kendine aitti. Gene son derece güleç bir genç kızdı bu. Bir işçiye benzeyen ve tanış oldukları besbelli biriyle hararetli hararetli konuşmasını sürdürüyordu, göründüğü kadarıyla, karşısındaki de hayran hayran dinlemekteydi kızı. Biz de konuşmaya başladık onunla. Çok kültürlü biriydi, bize edebi zevklerinden söz açma konusunda zorluk çıkarmadı, Shelley, Nietzsche ve Rimbaud'yu beğeniyordu. Kendini anlattıklarının akışına kaptırıp, sözü, gerçeküstücülere ve Louis Aragon'un *Paris Köylüsü*'ne getirdi, kitabı sonuna kadar okuyamamıştı. Karamsarlık sözcüğü üzerindeki varyasyonlar kitabın sonunu getirmesine engel olmuştu. Her sözünde derin bir devrimci inanç okunuyordu. Kitabın sayfaları arasında gördüğüm kendi şiirini seve seve verdi bana, yanında, ondan hiç de aşağı kalmayan başkalarını da... Fanny Beznos'tu adı.**

* Burada, büyüleyici sözcüğü, gerçekten temel anlamda alınmalıdır. Benim için dış dünya, her an, kendi dünyasıyla uyum halindedir, dahası, kendi dünyası dış dünya üzerinde bir *örgü* oluşturur: bir kentin sınır boylarında, ki bu Nantes kentidir, günlük güzergahım üzerinde, ötede, kendisininkiyle, baş döndürücü uyumlar, karşılılıklar ortaya çıkıyordu. Köşklerin bir köşesini, bahçelerinin çıkıntılarını, sanki onun gözüyle görüyormuşum gibi, kırk yıldır aşinaymışımcasına "tanıyordum", bir saniye öncesi görünüşte capcanlı olan yaratıklar, birden bire onun bıraktığı ize kapıp koyuveriyorlardı kendilerini, vb. (Yazarın notu, 1962.)

** Şurda burda gözlerimin önünden geçen bu notların kimileri öncelikle beni hayal kırıklığına uğratıyor: buradan tam anlamıyla beklediğim şey ne olabilirdi? İşin aslı şuydu ki gerçeküstücülük henüz kendi kendini arıyordu ve bir dünya görüşü olarak kendi sınırlarını çizmekten oldukça uzaktı henüz. Önünde bulunan zaman konusunda herhangi bir önyargı yürütemiyor, el yordamıyla ilerliyordu: saçtığı ilk ışıkların, kuşkusuz, biraz fazla hoşgörüyle tadını çıkarmaktaydı. Gölgenin yarattığı huzmeler olmadan ışığın huzmesi de olmaz. (Yazarın notu, 1962.)

Bir gün önümdeki bir kadına, sırf oyun olsun diye yaptığım bir öneriyi de anımsıyorum: "Gerçeküstücülük Merkezi"ne, bizi "Merkez"de ziyarete gelip elindeki şaşılası mavi eldivenlerden birini armağan etmesini isteyişim, tam razı olmak üzere olduğunu görünce de paniğe kapılışım ve kesinlikle

böyle bir şey yapmaması için yalvarışlarım ... O an, bu eldivenin bir daha geriye dönmemek üzere, bu eli terkedeceği düşüncesinde, benim için korkulacak, olağanüstü kararlılık ve kesinlikte ne olabilirdi ki. Kadın, geri gelip masanın üzerine, mavi eldiveni bırakmayacağı umudunu yitirmediğim köşeye, kendisine ait bir bronz eldiveni bırakmayı önerdiği andan itibaren bu iş daha büyük, daha gerçek bir boyut kazandı, demek istediğim, bu boyutları korudu; bu bronz eldiveni, evinde görmüştüm, bileği kıvrımlı, parmakları ensiz bir kadın eldiveniydi bu da, elime alıp havaya kaldırmaktan alamamıştım kendimi, ağırlığı karşısında hep şaşırmıştım, bana öyle gelmişti ki, bu eldivenin, dayandığı noktadaki gerçek karşı kuvveti ölçmekten başka bir tutamağı yoktu, diğeri, dayanak noktasında aynı karşı kuvveti gerektirmeyecekti.

Daha birkaç gün önce, Louis Aragon bir şeye dikkatimi çekmişti: Pourville'de bir otelin tabelasındaki kırmızı harflerle yazılmış, MAISON ROUGE (KIZIL EV) sözcükleri, öyle hurufatla yazılmış, öyle dizilmişlerdi ki, yolun belli bir eğim yaptığı noktada, "MAISON" (EV) yazısı siliniyor, "ROUGE" (KIZIL) yazısı ise, "POLICE" (POLİS) gibi okunuyordu.* Aynı gün bir iki saat sonra, *eldivenli kadın* diye adlandıracağımız kadın, beni, kısa bir süre önce kiraladığı evin eşyaları arasında bulunan, o güne dek hiç görmediğim cinsten, değişken bir tablonun önüne getirmemiş olsaydı, söz konusu optik yanılsamanın hiçbir değeri olmazdı. Eski bir gravürdü bu ve cepheden bakıldığında bir kaplanı gösteriyor ama bu arada, resmin yüzeyinde yukardan aşağı kafesler oluşturan ince dikey kağıtlardan bantlar, sola doğru birkaç adım atıp azıcık uzaklaşıldığında, bir vazonun, sağa doğru birkaç adım atıldığında ise bir meleğin kesik kesik görüntüsünü sunuyordu. Son olarak bu iki olguyu belirtmemin nedeni, benim için, bu koşullarda aralarındaki yakınlığın kaçınılmaz olduğu ve birinden diğerine akılcı bir bağıntı kurmanın hiç mi hiç olanaklı değilmiş gibi gözükmesiydi.

* "Belli bir eğim": Söz konusu olan iki sözcüğün iyice rastlantısal yakınlığı, birkaç yıl beklendikten sonra, bazı "dava"lar sırasında, çakışmalarının açık seçikliğini en dramatik bir biçimde kabul ettireceklerdi. Birkaç satır aşağıda, resme karşıdan bakıldığında görülen hayvan, herkesin ağız birliği etmişçesine "kana susamış" diye nitelediği cinsten bir hayvan. Pourville'deki tabelayı gösteren şu işaret parmağı bile, epey bir zamanın

ardından uzaktan bakıldığında, oldukça acımasız bir ironiyle karşılanacak cinsten. (Yazarın notu, 1962)

Her hal ü karda, bu türden bir dizi gözlemin ortaya konulmasının, ilerde ortaya konulacaklar da dahil, birkaç kişiyi sokaklara uğratacak cinsten olduklarımı umut ediyorum. Bu kişiler kendi kendileri üzerine sözde kesin saydıkları herhangi bir hesabın peşi bırakılmaksızın uygulamayı zorunlu kılacak pekala önceden tasarlanmış sayılabilecek herhangi bir eylemin yetersizliğinin ciddiyetinin, en azından bilincine vararak fırlayacaklardır sokaklara. Eğer gerçekten öngörülmemişse, olagelen en küçük, en önemsiz olgunun rüzgarına kapılıp gitsin, silinip süpürülsün ne varsa. Bundan sonra gelip de, emekten, diyeceğim, emeğin ahlaki değerinden söz açılmasın bana. Emek düşüncesini, maddi bir gereklilik olarak kabullenmek zorundayım ve bu anlamda, en iyi, en adaletli şekilde paylaşılmasından yana olmayıp da ne yapabilirim... Bana, bunu, yaşamın uğursuz zorunluklarının zorla kabul ettirmesine bir diyeceğim yok, evet de, benden buna inanmam istenmesine, kendimin ya da başkalarının emeğinin yüceltilmesine gelince, bu asla... Bir sefer daha, gece karanlığında yürüyüp de, kendimi gündüzün yürüyor sanmayı yeğ tutuyorum. Çalışıp emek harcadıkça yaşıyor olmanın hiçbir şeye yaradığı yok. Her birimizin kendi öz yaşamının anlamının ortaya çıkmasını beklemeye hakkı olduğu olay, belki henüz bulamadığım ancak yolu üstünde kendimi aradığım olay, *emek pahasına sağlanan bir şey değil*. Ancak burada bir önceleme yapıyorum, çünkü belki de, her şey bir yana, vakti zamanında, olayı kavramamı sağlayan ve bugün burada fazla gecikmeksizin Nadja'yı sahneye çıkarışımı doğrulayacak olan da bu zaten.

İşte sonunda Manoir d'Ango'nun kulesi de havaya uçuyor ve kulenin güvercinlerinden yağan tüylerden oluşmuş yoğun bir kar, bir vakitler kiremit kırıntılarıyla döşeli, bugün ise kanla kaplı bir avlunun zeminine değince eriyiveriyor!

Geçen 4 Ekimde (1926), tümüyle bomboş geçen, kasvetli, iç karartıcı öğleden sonralardan birinin son demlerinde, sıkıntıyı, kasveti üzerimden atmanın sırrını bildiğimden, Lafayette sokağında bulmuştum kendimi: *L’Humanité* kitapevinin vitrini önünde birkaç dakika durakladıktan ve

Troçki’nin son yapıtını edindikten sonra, hiçbir amacım olmaksızın Opéra yönünde yoluma devam etmekteydim. Bürolar, atölyeler boşalmaya başlamakta, evlerin yukarısındaki, aşağısındaki tüm kapılar kapanmakta, kaldırımlarda insanlar birbirleriyle el sıkışmakta, biraz önceye göre ortalardaki insan sayısı fazlalaşmaktaydı eni konu. İstemeden de olsa, insan yüzlerini, kılık kıyafetleri, davranışları gözlemliyordum. Hele durun bakalım, Devrim yapmaya hazır olanlar pek bunlar olamazdı. Şurada, bir kilisenin önünde, adını ya unuttuğum ya da hiç bilmediğim şu kavşağı henüz geçmiştim. Birdenbire, belki henüz benden daha on adım ötede, karşı yönden gelen çok yoksulca giyinmiş genç bir kadın gördüm. Ya görüyordu ya da görmüştü o da beni. Ötekilerin aksine başı dimdik yürüyordu. Öylesine ince, çıtkırıldımdı ki ayakları yere basıyor mu basmıyor mu belli değildi. Yüzünde belki de belli belirsiz bir gülümseme geziniyordu. Gözüne öyle ilginç bir biçimde sürme çekmişti ki, sanki gözlerden başlamış da bitirememiş, gözünün kenarları bir sarışında rastlanmayacak denli, kapkara kalmıştı. Ama sadece kenarları..., göz kapakları hiç mi hiç... (Böylesi bir çarpıcılık, parlaklık, göz kalemini göz kapağı altına özenle sürmekle elde edilir, ancak böyle...) Hiç böylesi gözler görmemiştim. Duraksamadan, yabancı kadınla konuşma yolunu aradım, işin kötüye varabileceğini de gözden uzak tutmuyordum. Gülümsedi, çok gizemli bir gülümseyişle gülümsedi, nasıl söylesem, sanki bu karşılaşmanın neden ve sonuçlarının *bilincindeymişçesine*... oysa ki bende kavrayacak hal yoktu. İddia ettiğine göre Magenta bulvarındaki bir kuaföre gidiyordu (iddia ettiğine göre, diyorum, çünkü o anda kuşkuluydum bundan, zaten kendisi de daha sonra, hiç bir amaçsız dolaşmakta olduğunu kabul edecekti). Belli bir ısrarla çekmekte olduğu maddi sıkıntılardan söz açtı bana, ancak bu bir çeşit bağışlanma niyetiyle, kılık kıyafetinin hatırı sayılır derecedeki yoksulluğunu açıklamak içindi. Gare du Nord’a yakın bir kahvenin taraçasına oturduk. Daha alıcı gözle baktım ona. Gözlerinde böylesine olağanüstü ne gibi bir şey olabilirdi? Gözlerinin aynasında yansıyan, ne mene bir karanlık hüzün, ne mene bir ışıklı gururdu ki? İlk bakışta yersiz ve zamansız görülebilecek (ya da görülebilinemeyecek mi desem?) gibi bir güvenle, benim fikrimi sormaksızın, itiraflarının henüz başında ortaya çıkan muamma da buydu zaten. Doğduğu kent olan ve üç yıl önce ayrıldığı Lille'de, sevdiğini sandığı, o da kendisini sevmiş bir öğrenci tanımıştı. Günün birinde karar vermişti, terk edecekti onu, oysa öğrenci böyle bir şeyi

hiç beklemiyordu; "onu tedirgin etmekten korkuyordu," nedeni buydu terk etmek isteyişinin. Paris'e gelişi böyle olmuştu, oradan öğrenciye yazdığı mektupların arası açıldıkça açılmıştı, Paris'teki adresini hiç vermemişti. Aradan yaklaşık bir yıl geçmiş geçmemiş, bir rastlantı sonucu karşılaşmıştı onunla; ikisi de şaşmışlardı bu işe. Öğrenci ellerini tutmuş, onu ne kadar değişmiş bulduğunu söylemekten kendini alamamış, gözleri, avuçlarında tuttuğu ellerine takılmış, onları böylesine bakımlı görmekten şaşkınlığa düşmüştü (hiç de bakımlı değildi onlar şimdi). O da içgüdüsel bir hareketle, ellerini tutan ellere bakmış, ellerin son iki parmağının; ayrılması imkansızcasına birbirine yapışık olduğunu fark edince, çığlığı basmaktan alamamıştı kendisini. "Yaralanmışsın sen!" Kendisini ikna etmek için, genç adamın, aynı şekil bozukluğuna sahip öteki elini de göstermesi gerekmişti. Bunun üzerine heyecanlı heyecanlı, uzun uzun sorguya çekti beni: "Olacak şey miydi bu? Bir canlı varlıkla uzun süre birlikte yaşamış olsun, onu incelemek için her türlü fırsata sahip bulunmuş olsun, onun en ince bedensel ya da öteki özelliklerini keşfetmeye versin kendini de, sonuçta hiç iyi tanıyamamış olsun, *şunun* bile farkına varamamış olsun! İnanıyor musunuz siz buna?... Siz aşkın gözü kördür diye bir şeye inanıyor musunuz? Bir de öğrencinin kapıldığı öfkeyi gözünüzün önüne getirin, ne yaparsınız, susmaktan başka çarem kalmamıştı; o eller, o eller... O zaman anlayamadığım bir şeyler söyledi, bir sözcük kullandı, anlayamadım, şöyle bir şey söyledi: "Hay eşek kafa! Alsace-Lorraine'e döneceğim gerisin geri. Bir oradaki kadınlar bilir sevmesini." Niçin mi eşek kafa? Haberiniz yok mu?" Düşünüleceği gibi şiddetli tepki gösteriyorum: "Ne olursa olsun vız gelir bana. Alsace-Lorraine üzerine böyle genellemeler iğrenç gelir bana, besbelli ki budalanın biriymiş bu adam, vb... Bu sözlerden sonra da çekip gitti ve siz bir daha hiç görmediniz öyle değil mi? İyi ya, daha ne." Burada adını söyledi bana, kendi seçtiği adı: "Nadja, çünkü Rusça'da umut sözcüğünün başı bu ... çünkü gene sadece başlangıcı, sadece ... " Bu sırada aklına kim olduğumu sormak geliyor (bu sözcüklerin dar anlamlarında). Söylüyorum. Tekrar geçmişine dönüyor, babasından annesinden söz ediyor bana. Babasının anısı duygulandırıyor, içlendiriyor onu .. "Nasıl da zaafları olan bir adamdı! O zaaflarından kendini bir türlü kurtaramadığını bir bilseniz. Gençliğinde, nasıl anlatsam size, istediği önünde istemediği arkasındaymış. Anne babası ise sevecen mi sevecen... Daha otomobil yokmuş o zamanlar ama hiç değilse güzel bir arabaları varmış, bir de

seyisleri .. Her şey, onunla birlikte erimiş gitmiş bir anda. O kadar çok severim babamı... Onu her aklıma getirişimde, ruhça ne kadar zayıf olduğunu düşünürüm hep... Oh! İnsanın annesi, babasıyla bir olamaz. Amiyane derler ya, *baba* bir kadın, hepsi bu. Babama göre bir kadın değildi o. Evimizde her şey tertemizdi, ama babam, anlıyor musunuz, eve döndüğünde, onu, üzerinde önlüğüyle görmeye tahammül edecek bir yapıda değildi. Eve gelince masayı hazır buluyordu, orası doğru, ya da hazır edilecek bir masa; hazır bulduğu masa (alaylı bir ifade ve sevinçli bir hareketle) şöyle mükellef bir sofra olamadı hiç. Annemi hiç sevmez olur muyum, dünya yıkılsa üzmek istemezdim onu. Örnek mi, Paris'e geldiğim zaman, Vaugirard'ın kız kardeşlerine yazılmış bir tavsiye mektubu getirdiğimi biliyordu, hiç kullanmadım onu tabii ki. Ama ona ne zaman yazsam şu sözcüklerle bitiriyorum mektubu: "Seni yakında görebilmeyi umuyorum" ve ekliyorum, "Tanrının izniyle tabi, rahibe filancanın dediği gibi...," rahibe sözcüğünden sonra ise herhangi bir isim koyuyorum, annemin sevincini varın tahmin edin siz! Ondan aldığım mektuplarda ise beni en çok duygulandıran, geri kalan tüm mektubu feda edebileceğim şey, mektubun sonundaki "hamiş"ti. Hep bir şeyler eklemek ihtiyacı duyardı: "Paris'te ne yaparsın, ne edersin diye soruyorum hep kendi kendime." Zavallı anneciğim, bir bilseydi ne yaptığımı! Nadja'nın Paris'te ne yaptığını.. kendisi de merak ediyor bunu. Evet, akşam, saat yediye doğru, metronun ikinci mevki vagonlarından birinde bulunmayı seviyor. Yolcuların çoğu, işlerini bitirmiş dönen kişiler. Onların arasında oturuyor, onların yüzlerinde, kaygılarının, tasalarının nedenini yakalamaya çalışıyor. İster istemez yarına kadar bıraktıkları şeyi düşünüyorlar elbet, sadece yarına kadar bıraktıkları, bir de akşam kendilerini nelerin beklediğini düşünüyorlar, yüzlerindeki çizgileri daha da derinleştiren, onları daha tasalı kılan da bu. Nadja gözlerini havada bir şeye dikiyor: "Mert insanlar da var." Görünmek istediğimden de çok heyecanlanıyorum ve kızıyorum bu kez: "Hayır, hayır. Mesele bu değil zaten. Bu insanlar, ya öteki sefaletlerle birlikte ya da onlarsız, işe, emeğe tahammül edebildikleri ölçüde ilginç olmasını bilirler ancak. Başkaldırı, onların içinde daha ağır basmasa, emek nasıl yüceltebilirdi onları? O anda görebilirsiniz onları, onlar ise zaten göremezler sizi. Ben tüm gücümle, bana değer biçilmek istenen bu köleliği yadsıyorum, nefret ediyorum ondan. Buna mahkum olduğu için insana acıyorum, genelde ondan yakasını sıyıramadığı için de acıyorum ona, ne var

ki beni onun safına çeken, çabasının şiddeti, acımasızlığı değil, beni onun yanına çeken, güçlü başkaldırısından başkası değil ve olamaz da. Bilirim ki Tanrının her günü, birkaç saniye arayla, aynı hareketi tekrarlamaya zorlayan bir fabrika fırınında ya da şu acımasız makinaların önünde veya başka her yerde, en az kabullenilebilir, sineye çekilebilir emirler karşısında ya da hücrede veya bir idam mangası karşısında bile özgür hissedebilir kendisini insan, ama çekilen işkence değildir bu özgürlüğü yaratan. Bir diyeceğim yok buna. Özgürlük sürekli bir zincirlerden arınmadır; doğru da, bu arınmanın sürekli olabilmesi, devamlı mümkün olabilmesi için zincirlerin bizi altında ezmemesi gerekmez mi, sizin sözünü ettiğiniz insanların çoğunu ezdikleri gibi... Ama özgürlük insan açısından daha fazlasıdır belki de, daha uzun ya da daha kısa adımların, en çok, bu zincirlerin koparışı için insana vaad edilen en görkemli adımların zinciridir de... Bu adımları atmaya güçlerinin yeteceğini varsayabiliyor musunuz? Bir defa zamanları var mı buna? Yürekleri var mı? Mert insanlar diyordunuz demin, evet kendini savaşta öldürtenler gibi mert, yürekli değil mi? Hadi adını koyalım, kahramanlar. Birçok bedbaht, birkaç tane de zavallı budala... İtiraf edeyim ki, bu *adımlar* her şey benim için. Adımlar nereye doğru gidiyor, işte gerçek sorun burada. Ama er veya geç kendilerine bir yol çizmesini bilecekler... Bu yolun üzerinde, yolu izleyememiş olanları, zincirlerinden arındırmaya yardım etmenin yollarının da görünmeyeceğini kim bilir? İşte ancak o zaman biraz duraklamak gerekecek belki, ama geri dönülmeksizin tabii." (Bu konuda neler söyleyebileceğim yeterince görülüyor yeter ki somut biçimde ele almayı kafama koyayım...) Nadja beni dinliyor ve söylediklerimi yadsımak istemediği belli... Belki de, biraz önceki sözleriyle emeği övmek istemişti sadece, hepsi bu. Sonra sağlık durumunun çok bozuk olduğundan söz açtı. Cebinde kalan son parasını feda edip gideceği doktor güvenilir birisi olsun istemişti; doktor hiç gecikmeden Mont-Dore'a gitmesini öğütlemişti, böylesi bir yolculuğun gerçekleşmesinin kendisi için hayal olması, oraya gitme düşüncesini daha da büyüleyici kılıyordu gözünde. Ancak aralıksız yapılan bir kol işçiliğinin, gücünün yetmediği tedavinin yerini tutacağına inandırmıştı kendini, bu düşünce onu bir fırın, belki de bir kasapta iş aramaya yöneltmişti; tümüyle şiirsel bir biçimde mantık yürütüyor ve diyordu ki, sağlıklı olmam garantisi, öyle de vardı böyle de. Bütün işlerde kendisine teklif edilen ücretler son derece yetersizdi. Olumlu ya da olumsuz bir yanıt verilmeden önce, kendisine

şöyle bir alıcı gözüyle tekrar tekrar bakıldığı da olmuştu, böylesi de gelmişti başına. Kendisine on yedi frank yevmiye vaad eden bir fırın sahibi, gözlerini dikip bir kez daha baktıktan sonra, tekrarlamıştı: On yedi ya da on sekiz. Neşesini bulmuştu: "Ben de ona dedim ki: On yedi, tamam; on sekiz, olmaz." Ayaklarımız bizi nereye götürüyorsa oraya gidiyorduk, Faubourg-Poissonniére sokağını bulmuştuk böylece. Çevremizde bir telaştır gidiyordu, akşam yemeği sırasıydı. İzin isteyip ayrılmak istediğimde, bir bekleyen mi var, diye sordu. "Evet, karım. -Evlisiniz demek! Oh! öyleyse... " Sonra çok ciddi, çok dalgın bir ifadeyle: "Peki, öyle olsun, ama... peki şu büyük düşünce de neydi? Biraz önce tam sezinlemeye başlıyordum onu. Gerçek bir yıldızdı o, kendisine doğru gittiğimiz bir yıldız. O yıldızı es geçemezdiniz, kaçıramazdınız onu. Siz anlatır, ben de dinlerken, hissettim ki, hiçbir şey engelleyemezdi ona ulaşmaktan sizi; hiçbir şey, hatta ben bile... Bu yıldızı asla benim görebildiğim gibi göremezdiniz. Siz anlamazsınız: Yüreksiz bir çiçeğin yüreği gibi bir şey o." Alabildiğine heyecanlanmıştım. Konuyu değiştirmek için, akşam yemeğini nerede yediğini sordum. Ansızın, ondan başka hiç kimsede görmediğim bir hafiflikle, daha kesin söylersem, *serbestlikle:* "Nerede mi? (Parmağını uzatarak:) Şurada ya da burada (en yakınımızdaki iki lokanta), neredeysem orada, bu da laf mı yani. Her zaman böyle oldu bu." Tam kalkıp gideceğim sırada, tüm öteki sorunlarımın özeti olan bir soru, yalnız benim sorabileceğim, kuşkusuz benden başka kimsenin soramayacağı bir soru sormak istiyorum ona, bir defaya mahsus olmak üzere kendi düzeyinde yanıtladığı bir soru: Şu "Kimsiniz siz?" o ise hiç duraksamadan: "Serseri ruhlunun biriyim ben ..." Ertesi gün, Lafayette sokağıyla Poissonniére bulvarının köşesindeki barda görüşmeyi kararlaştırıyoruz. Kitaplarımdan bir ikisini okumak istediğini söylüyor, öylesine ısrarlı ki, bunun kendisine ne gibi bir yararı olabileceğinden samimi bir kuşku duyuyorum. Yaşam yazılanla bir değil. Beni bir süre daha alıkoyuyor, bende kendisini etkileyen şeyin ne olduğunu söylüyor. Nadja'ya bakılırsa düşüncelerimde, ifade tarzımda, kullandığım dilde, tüm varolma biçimindeki bir şey; yaşamım boyunca bana yapılan iltifatlardan en duyarlı olduğum biri de bu, *sadelik*.

5 Ekim. --Buluşmaya, vaktinden önce ve ilk gelen Nadja, ama aynı Nadja değil. Oldukça güzel giyinmiş, siyahlarla, kırmızılarla; geniş kenarlı bir şapkası var, çıkarıyor onu ve yulaf sarısı saçlarını gözler önüne seriyor, dünkü inanılmaz karmakarışıklıktan vazgeçmişler sanki saçları, ipek çorapları var, ayakkabıları çok güzel. Bütün bunlara rağmen konuşma daha bir zorlanıyor, Nadja konuşurken bazı tereddütler içinde. Bu, getirdiğim kitapları eline alıncaya kadar sürüyor *(Yitik Adımlar, Gerçeküstücü Manifesto)*: "Yitik Adımlar mı? Yitik Adım diye bir şey yok ki." Kitabı büyük bir merakla karıştırıyor. Kitapta alıntı yapılan Jarry'nin bir şiiri dikkatini çekiyor:

Çalılıklar içinde, Venüs tepesinde menhirlerin ...

İki kez oldukça hızlı okuyup sonra daha bir yakından incelediği bu şiir, tiksindirmek şöyle dursun, basbayağı duygulandırmışa benziyor onu. İkinci dörtlüğün sonunda gözleri yaşarıyor, bir orman görüntüsüyle doluyor. Ormanın yakınından geçen şairi görüyor, deyim yerindeyse uzaktan izleyebiliyor onu... "Yok hayır, yakınından geçmiyor ormanın, çevresinde dolanıp duruyor. Ormana girecek gücü yok, girmiyor da." Şairi kaybediyor sonra ve şiire dönüyor, okurken kaldığı yerin biraz üzerinde, kendisini en çok şaşırtan sözcükler üzerinde duruyor, her bir sözcüğe, sözcüğün gerektirdiği gibi, onu kavradığına dair işaret veriyor, doğru biçimde özümlüyor, benimsiyor.

Çeliklerinden sıyır at samur ile kakımı.

"Çeliklerinden mi? Samur ... ve kakım. Evet anlıyorum: Bıçak gibi kesici inler, buz gibi ırmaklar: *Çeliklerinden* yani." Biraz daha aşağıda:

Yerken, C'havann mayıs böceklerinin gürültüsünü,

(korkuyla kitabı kapatarak:) "Oh! Ölüm bu!"

Kitapların kapakları arasında renk ilişkisi, şaşırtıyor, çekiyor onu. Bu renk bana "gidiyor" Nadja'ya göre. Özellikle yapmış olduğum besbelli (biraz da olsa). Daha sonra hayatta tanıştığı iki erkek arkadaşından söz ediyor: Birisiyle Paris'e yeni geldiğinde tanışmış ve genelde "Büyük dost" diye niteliyor onu, zaten böyle de hitap edermiş ona, o ise kim olduğunu bilmesini istememiş hiç, ona hala büyük bir hayranlık duyuyormuş, yetmiş beşine merdiven dayamış, uzun süre sömürgelerde kalmış bir adammış bu; yola çıkarken, Senegal'a geri döndüğünü söylemiş ona; öbürü ise bir

Amerikalıymış, çok farklı duyguların esin kaynağı olmuş kendisi için: "Üstelik, bir de beni, ölmüş kızının anısını yaşatmak için, Lena diye çağırıyordu. Ne kadar sevecen, ne kadar dokunaklı değil mi? Ama gün oluyor, beni böyle rüyadaymışçasına çağırmasına katlanamıyordum: Lena, Lena... O zaman, ellerimi gözlerinin önünden geçiriyordum defalarca, işte böyle, gözlerinin içine sokarak derdim ki: Hayır, Lena değil, Nadja." Çıkıyoruz. Şöyle bir şey daha söylüyor: "Evinizi gözümün önüne getiriyorum. Karınızı. Tabii ki esmer. Ufak tefek. Güzel. Şuna da bak sen, dizinin dibinde bir de köpeği var. Belki bir de kedisi (bu doğru), ama o uzakta bir yerlerde başka bir şey görebildiğim yok şimdilik." Eve dönmeye kalkıyorum, Nadja takside benimle birlikte geliyor. Bir süre sessiz duruyoruz, sonra birden sen diye hitap etmeye başlıyor: "Bir oyun: Bir şey söyle. Gözlerini kapat ve bir şey söyle . Ne olursa olsun, bir sayı, bir insan ismi. Aynen böyle (gözlerini kapatıyor): İki, iki ne? İki kadın. Nasıl bu kadınlar? Karalar içinde. Neredeler? Bir parkta... Peki ne yapıyorlar? Çok kolay canım, niçin oynamak istemiyorsun? Bense, yalnız olduğum zaman kendi kendimle böyle konuşurum işte, türlü türlü hikayeler anlatırım kendi kendime. Üstelik bomboş saçma sapan hikayeler de değil: Hatta denebilir ki, tamamı tamamına bu biçimde yaşıyorum ben."* Kapıda ayrılıyorum ondan: "Peki şimdi ben? ..Nereye gitsem ki? Ağır ağır, Lafayette sokağına, Poissonniére varoşuna kadar inmek, işe, az önce bulunduğumuz yere geri dönmekle başlamaktan kolay ne var."

* Burada gerçeküstücü yönelişin, idealin son kertesine, onun o güçlü sınır kavramı düşüncesine dokunulmuyor muydu?

6 Ekim. --Fazla aylak aylak gezmek olmasın diye, saat dörde doğru çıkıyorum, niyetim, saat beş buçukta Nadja'yla buluşacağım "La Nouvelle France"a yaya gitmek. Bir süre yolumu Opéra'ya kadar bulvarlardan yana uzatıyorum, kısa bir alışveriş yapacağım orada. Her zamankinin aksine, Chaussée-d'Antin sokağının sağ kaldırımını izlemeyi tercih ediyorum. Karşımda görmeye hazırlandığım ilk kadın yayalardan biri de, ilk günkü görünümüyle Nadja. Sanki beni görmek istemezmişçesine ilerliyor. İlk günkü gibi onunla birlikte geldiğim yola gerisin geri dönüyorum. Bu sokakta bulunuşunun açıklamasını yapmakta oldukça zorlanıyor ve daha

uzun soruları başından savmak için, Hollanda şekerlemeleri aramakta olduğunu söylüyor. Düşünmeksizin tekrar geri dönüyoruz, karşımıza çıkan ilk kahveye giriyoruz. Nadja mesafeli duruyor bana, kuşkucu bile görünüyor hatta. Gene aynı kuşkunun sonucu, şapkamı ters çeviriyor, iç kısmındaki ismimin baş harflerini okumak istediği besbelli, oysa o iddia ediyor, kimi insanların milliyetlerini, onlar farkına varmadan belirleyebiliyor böylelikle. Niyetinin, anlaştığımız gibi, buluşmaya gelmeyip beni atlatmak olduğunu itiraf ediyor. Karşılaştığımda görüyorum ki kendisine ödünç verdiğim, *Yitik Adımlar* kitabı elinde. Kitap şimdi masanın üzerinde duruyor ve yandan baktığım zaman sadece birkaç sayfasının açılmış olduğunu fark ediyorum. Dur hele: "Yeni düşünce" başlıklı makalenin bulunduğu sayfalar bunlar, bu yazıda da, günün birinde birkaç dakika arayla, Louis Aragon, André Derain ve benim çarpıcı bir karşılaşma yaptığımızdan söz ediliyor zaten. Bu durumda her birimizin gösterdiği kararsızlık, birkaç saniye sonra aynı masada neyin nesi bir işle karşı karşıya bulunduğumuzu anlama endişesi, Aragon'la beni, bir kaldırımdan diğerine giderek yoldan gelen geçene sorular soran, çekici, hoş bir genç kadın kisvesi altındaki bu gerçek sfenksin bize göründüğü noktalara çeken dayanılmaz davet, önce birimizin sonra diğerimizin canını bağışlamış olan bu sfenks, bizi bu noktaların arasını bin bir nazla birleştirebilecek tüm hatlar boyunca *koşturan* bu kovalamacanın sonuçsuz kalması -kovalamaca sırasında geçen zamanın ise kovalamacayı da umutsuz kılması- Nadja hemen bütün bunlara yönelivermişti işte... Bu günün küçük olaylarının öyküsünün bana fazla bir yoruma değmezmiş gibi gelmesi nedeniyle şaşkın ve hayal kırıklığı içindeydi. Ona o haliyle atfettiğim gerçek anlamı açıklamam için sıkıştırmıştı beni, yazıyı yayınlamış olduğuma göre ona atfettiğim nesnellik derecesi yüzünden de... Hiçbir şey bilmiyorum diye yanıtlayacaktım, böylesine bir alanda sırf teşhis etme hakkı bile bana sakıncasız bir işmiş gibi geliyordu. Bu güveni kötüye kullanmanın, eğer bir güveni kötüye kullanma söz konusu idiyse tabii, ilk kurbanı bendim, ancak açıkça görüyorum ki ödeşmeye hiç de niyeti yoktu, bakışlarında önce bir sabırsızlık sonra da bir acı okudum. Acaba yalan söylediğimi mi düşünüyordu: Aramızda büyük bir tedirginlik, bir sıkılganlık dolaşmaya başlamıştı. Eve dönmekten söz açınca kendisini bırakmayı teklif ettim. Şoföre Théâtre des Arts'ın adresini verdi, oturduğu evin iki adım ötesiydi burası. Yolda sessizce, uzun uzun yüzümü inceledi. Sonra gözleri,

sanki karşısına uzun zamandır görmediği bir insan çıkmış ya da onu tekrar görmeyi beklemiyormuş da, ona "Gözlerine inanmadığını" anlatmak istermiş gibi büyük bir çabuklukla açılıp kapandı. Sanki içinde bir mücadele sürüp gidiyordu ama birdenbire iyice bıraktı kendini, gözlerini iyice yumdu, dudaklarını sundu... Şimdi de üzerindeki güçlü etkimden, kendisini düşünmeye sevk etme yeteneğimden ve bir de her istediğimi yapmak, hatta belki de istediğimi sandığımdan da fazlasını yapma yeteneğimden söz ediyordu. Böyle söylemekle, kendisine karşı herhangi bir teşebbüste bulunmamamı diliyordu. Beni tanımadan çok öncelerinden bile, kendisini, içini okuyacak denli bilip tanıdığımı sanıyordu. "Çözünür balık"ın sonundaki diyaloglu kısa bir sahne, ki, *manifesto*dan sadece bunu okuduğu anlaşılıyordu -zaten bu sahneye hiçbir zaman kesin bir anlam verememiştim, konuşan kişiler de bana öylesine yabancı, kıpır kıpır kıpırdamaları, mümkün olan en yorumlanmayacak cinstendi ki, sanki bir kum dalgasıyla atılıp geri çekilmiş gibiydiler- Bütün bunlar ona, bu olaya gerçekten de katıldığı ve rollerin en az karanlığı olan Hélène* rolünü oynadığı izlenimini vermekteydi.

* Solange adı nasıl her zaman beni kendine hayran bırakmışsa, bu ad da bana hep sıkıntı vermiş ve yavan görünmüştür, üstelik bu adı taşıyan şahsen hiçbir kadın da tanımamışımdır. Bununla birlikte Usines Sokağı no 3'teki, hakkımda hiç yanılmamış olan falcı madam Sacco, o yılın başında, aklımın fikrimin "Hélène" diye birinde olduğuna inandırmıştı beni. Acaba birkaç zaman önce, Hélène Smith'le ilgili her şeye aşırı derecede ilgi duymamın nedeni de bu muydu? Buradan çıkarılacak sonuç, şu çok yakınlarda, bir rüyada birbirine alabildiğine uzak iki imgenin birbiriyle kaynaşması cinsinden bir sonuç olacaktır. "Hélène benim," diyordu Nadja.

Mekan, hava, oyuncuların karşılıklı tavırları kafamda tasarladığımdan başkası değildi. Nadja bana, bütün bunların "nerede olup bittiğini" göstermek istiyordu: Akşam yemeğini beraber yemeyi önerdim. Kafası biraz karışmış olmalıydı, çünkü bizi götürdüğü yer, sandığı gibi Saint-Louis adası değil, "Çözünür balık"ın bir başka epizodunun geçtiği Dauphine alanıydı, ne ilginçtir ki, bu epizodun adı ise: "Bir öpüş öylesine çabuk unutulur ki" idi. (Bu Dauphine alanı kıyıda köşede kalmış yerlerin belki başındadır, Paris'te, in cinin top oynadığı, ne idüğü belirsiz arsaların dik alasıdır. Kendimi her burada buluşumda, çekip başka yere gitme isteğinin

benliğimi ağır ağır terk ettiğini hissetmişimdir, alabildiğine tatlı bir kucaklayış, bir sarılıştan sıyrılmak için kendi kendime gerekçeler bulmam gerekmiştir, öylesi bir sarılıştır ki bu, sanki tatlı tatlı ısrar edercesine, yani uzun sözün kısası, insanın kemiklerini kırarcasına... Üstüne üstlük, bu alanın burnunun dibindeki bir otelde de kaldım az bir zaman, "City Hôtel"di burası ve dakika başı gidip gelmeler pek öyle basit çözümlerle açıklanamayacak kadar şüphe uyandırıcıydı.) Gün batmak üzereydi. Baş başa kalmak amacıyla, şarapçıya şarap servisini dışarıda yaptırıyorduk. Yemek sırasında Nadja belki ilk kez oldukça hoppa göründü. Sarhoşun biri masamızın etrafında dolanıp duruyordu. Bağıra çağıra, sanki bir şeyleri protesto edercesine, abuk sabuk laflar ediyordu. Bütün bu laflar arasında durmaksızın yinelenen, üzerine basa basa söylediği bir iki müstehcen sözcük de vardı. Ağaçların altından kendisini izleyen karısı zaman zaman, "Hadi, geliyor musun?" diye bağırmakla yetiniyordu. Bilmem kaç kez başımdan savmaya çalıştım, ama boşuna. Tatlılar geldiğinde Nadja etrafına bakınmaya başladı. Ayaklarımızın altında, Adalet sarayından doğru (bana sarayın neresinden olduğunu bile gösterdi, beyaz peronun biraz sağındaydı) gelen ve Henri-IV otelinin köşesini kıvrılan metrolardan birinin geçtiğinden emindi. Bu alanda vaktiyle olup bitenler ve ilerde olup bitecekleri düşünmek kafasını karıştırıyordu. Şu an, karanlığın içinde tek tük çiftlerin yitip gittiği yerde gözüne büyük bir kalabalık görünüyordu. "Ya ölüler, ölüler!" Sarhoş, bilinen ölümcül şakalarına devam ediyordu. Nadja şimdi de evlerin üzerinde gezdiriyordu bakışlarını. "Şuradaki pencereyi görüyor musun? O da diğer hepsi gibi kapkaranlık. İyi bak. Bir dakika sonra bir ışık yanacak orda. Kıpkırmızı bir ışık." Bir dakika geçer. Pencere aydınlanır. Gerçekten de kırmızı perdeleri vardır. (Üzgünüm ama elimden hiçbir şey gelmiyor, bu olayın belki inanılırlık sınırlarını aştığı gerçek. Ne var ki böylesine bir konu karşısında taraf tuttuğum için kızıyorum kendime: Sadece şunda *mutabık kalmakla* yetiniyorum: Bu pencere kapkarayken, kıpkırmızı oluvermiştir, hepsi bu.) İtiraf edeyim ki burada bir korku giriyor içime, Nadja'yı da bir korku alıyor. "Ne dehşet! Ağaçların arasında olanları görüyor musun? Mavi ve rüzgar, mavi rüzgar. Başka bir keresinde, tek bir keresinde aynı ağaçların üzerinden bu mavi rüzgarın geçtiğini gördüm. Orada Henri-IV (Az önce söz konusu olan evle bu otel karşı karşıyaydı, bütün bunları kolay çözüm yanlıları için söylüyorum hep...) otelinin pencerelerinden birinde, dostum, sana sözünü ettiğim ikincisi, yola çıkmak

üzereydi. Rüzgarla beraber şöyle söyleyen bir ses de vardı: Öleceksin, öleceksin. Ölmek istemiyordum ama öylesi bir baş dönmesi almıştı ki beni... Eğer tutmasalar yığılıp kalacağım kesindi." Bana öyle geliyordu ki bu yerlerden ayrılmanın zamanı gelmiş de geçiyordu. Rıhtımlar boyunca yürürken tir tir titrediğini hissettim. Conciergerie'ye doğru geri dönmek isteyen de o oldu. Kendisini kapıp koyuvermiş bir hali vardı, olağanüstü bir güven duyuyordu bana. Gene de bir şey arıyordu, oralardaki bir avluya girmemizde ısrar etti, herhangi bir polis karakolunun avlusuydu bu, bir çırpıda ötesini berisini gözleriyle taradı. "Yok, burası değil... Peki söyle bana, niçin mapusaneye girmek zorundasın? Ne yapmış olabilirsin sen? Ben de hapse girdim çıktım. Kimdim o zamanlar? Yüzyıllar önce. Ya sen, sen kimdin o zaman?" Yeniden demir parmaklıklar boyunca gidiyorduk ki birden Nadja daha ileriye gitmeye karşı çıktı. Orada, sağ tarafta, aşağıda kalan bir pencere vardı, bir çukura bakıyordu bu pencere, onun görüntüsünden Nadja'yı koparmak mümkün değildi. Hiç açılmasın istercesine kanatları çiviyle çakılmıştı sanki, işte bu pencerenin önünde beklemek gerekiyordu mutlaka, biliyordu o. Her şey buradan gelebilirdi. Burada başlardı her şey. Kendisini çekip götürmeyeyim diye iki eliyle demir parmaklıklara yapışmıştı. Sorularıma hemen hemen hiç yanıt vermiyordu artık. Mücadele etmekten usanmış, çareyi kendi arzusuyla yola devam etmek istemesini beklemekte buldum. Metro düşüncesi bir türlü peşini bırakmak bilmiyordu, metronun çıkışlarından birinde sanıyordu kendini. Marie Antoinette'in maiyetinden kim olabilirim diye düşünüyordu. Gezenlerin adımları uzun uzun ürpertti onu. Endişeleniyordum, ellerini birbiri ardına parmaklıklardan ayırarak peşimden gelmeye zorladım nihayet. Böylece bir yarım saatten fazla zaman geçti. Köprüyü geçip Louvre'a doğru yöneldik. Nadja dalgınlığını üzerinden atamıyordu. Dikkatini kendime çekmek için Baudelaire'den bir şiir okudum ona, ancak sesimin iniş çıkışları yeni bir korkuya kapılmasına yol açmıştı, bu korkuyu, biraz önceki öpüşün, "tehdit dolu bir öpüşün" anısı daha da artırıyordu. Bir kez daha durdu, taş korkuluğa dirseklerini dayadı, bakışlarımız bu saatte ışıklarla pırıl pırıl parlayan nehre daldı: "Bu el, Seine üzerindeki bu el, suyun üzerinde alev alev yanan bu elin ne işi var burda? Ateşle suyun aynı şey olduğu doğruydu. Neydi bu elin söylemek istediği? Nasıl yorumluyorsun sen bunu? Bırak da bakayım bu ele. Niçin gitmemizi istiyorsun? Korktuğun bir şey mi var? Çok hasta sanıyorsun beni değil mi? Hasta değilim ben. Peki senin için anlamı

ne bunun: Suyun üzerinde ateş, suyun üzerinde ateşten bir el? (Şaka yollu:) Servet değil elbette: Ateşle su aynı şey; ateşle altın ise alabildiğine farklı." Gece yarısına doğru Tuileries'nin oradayız, biraz oturmamızı istiyor. Önümüzde, boşluktaki eğimini gözleriyle izliyor göründüğü bir fıskiye dimdik yükseliyor. "Senin ve benim düşüncelerimiz bunlar. Bak nereden çıkıyor, nereye yükseliyorlar, tekrar suya düştüklerinde şu güzelliklerine bak. Suya karışır karışmaz aynı güç tekrar kavrıyor onları, yeniden şu kırık dökük yükseliş, şu düşüş... Sonsuza dek hep böyle." Haykırıyorum: "Fakat Nadja ne kadar garip bir şey bu! Senin asla bilemeyeceğin, bir süre önce okuduğum bir kitapta neredeyse aynı biçimde ifade edilen bu imgeyi de nereden çıkardın?"

(Kendisine, Berkeley'in, *Hylas ile Philonous Arasında Üç Konuşma*'nın üçüncüsünün 1750 basımının başındaki vinyetin konusu olduğunu açıklamak zorunluluğunu hissediyorum. Bu imgenin, resmin altında bir de yazı var: "*Urget aquas vis sursum eadem flectit que deorsum*", imge, kitabın sonunda idealist tavrın savunması açısından temel bir anlam kazanıyor.) Ama Nadja dinlemiyor beni, büyük bir dikkatle, önümüzden birçok kez geçen bir adamın yaptığı numaraları seyrediyor, tanıdığını sanıyor onu, çünkü böyle bir saatte bu bahçede ilk kez bulunmuyor. Eğer bu adam tanıdığı adamsa kendisine evlenme teklif edenin ta kendisi: Bu, küçük kızını getiriyor aklına, varlığından bin bir önlemle haberdar olduğum bir çocuk, öteki çocuklara pek az benzeyen, bu yüzden de taparcasına sevdiği bir çocuk, "aklı fikri hep bebeklerin gözlerini çıkartıp arkasında ne *olduğunu* görmekte." Çocukları hep kendine çektiğinin farkında: Nerede olursa olsun gelip çevresinde kümelenmeye, ona gülümsemeye bakıyorlar. Şimdi de sanki kendi kendisiyle konuşuyor sadece, bütün dedikleri artık beni de ilgilendirmiyor zaten, başını ters tarafa çevirmiş, artık usanmaya başlıyorum, ancak hiçbir sabırsızlık belirtisi de göstermiyorum: "Nokta, bu kadar... Biraz önce seni üzmek üzere olduğumu hissettim. (Bana doğru dönerek:) İşte bitti." Bahçenin çıkışında, adımlarımız bizi Saint-Honoré sokağına, ışıklarını henüz söndürmemiş bir bara götürüyor. Nadja, Dauphine alanına, "Dauphin"e (Yunus) geldiğimizi vurguluyor. (Hayvan cinsiyle yapılan benzetmelerde çoğunlukla yunusla özdeşleştirmişlerdir beni.) Ama Nadja barın tezgahından yere doğru uzayan mozaikten bir şerit

görür görmez paniğe kapılıyor ve hemen çıkıp gitmek zorunda kalıyoruz. Ancak iki gün sonra, "La Nouvelle France"ta buluşmak üzere anlaşıyoruz.

7 Ekim. --Müthiş bir baş ağrısı çektim, ben bunu doğru ya da yanlış, o gecenin heyecanına, dikkatimi yitirmemek, ona uyum sağlamak için gösterdiğim çabaya bağlıyorum. Gene de bütün sabah Nadja'nın yokluğunun sıkıntısını duydum, ona bugün buluşmak için saat vermediğime pişman oldum. Kendi kendimden hoşnut değildim. Onu biraz fazla inceliyormuşum gibi geliyordu bana, başka türlü nasıl olabilirdi ki? Beni nasıl görüyor, nasıl değerlendiriyordu acaba? Eğer onu sevmiyorsam görüşmeyi sürdürmek bağışlanamaz bir şeydi. Sevmiyor muydum? Yanında kaldıkça, yanındaki şeylere de daha yakın hissediyordum kendimi. İçinde bulunduğu durumda istese de istemese de gereksinim duyacaktı bana, ister şöyle ister böyle, öyle aniden, benden ne isterse istesin, geri çevirmek iğrenç bir şey olurdu, o öylesine saf, öylesine her türlü dünyevi bağdan arınmış, yaşama öylesine az, ama öylesine büyülenmiş gibi bağlıydı ki... Dünkü titreyişi soğuktandı belki de. Öylesine ince giyinmişti. Kendisine duyduğum bir çeşit ilgi konusunda ona güvence vermezsem, benim için bir merak konusundan başka bir şey olduğuna inandıramazsam, bağışlanmaz bir şey olurdu bu, kendi başına, o kararsızlığı içinde nasıl inanırdı? Ne yapmalıydı? Yarın akşama kadar beklemeye boyun eğmek, olacak şey değildi. Eğer onu görmeyecek olursam ne yapardım sonra? Ne yapacağımı *bilemezdim*. Demek ki hiç bilememeyi hak etmiştim. Giden bir daha hiç geri dönmeyecekti. Geri döneceğine dair yalan haberler, bir günlük bağışlamalar, gerçek manevi düşkünlükler ve uçurumlar, kehanetin tüm görkemiyle hüzünlü kuşunun kendini attığı uçurumlar olabilirdi. Daha önce buluştuğumuz bara saat altıya doğru uğramaktan başka ne yapabilirdim? Tabii onu orada bulma şansım hiç yoktu, meğer ki... Ancak şu "meğer ki" de, Nadja'nın talihinin çok ötesinde, büyük müdahale olasılığı, bunda yatmıyor muydu işte? Saat üçe doğru karım ve bir kadın arkadaşla birlikte çıktık; takside, öğle yemeğinde de yaptığımız gibi ondan söz etmeyi sürdürdük. Aniden, gelen geçene hiç dikkat etmezken, Saint-Georges sokağının başında, sol kaldırım üzerinde orada bilmem hangi hızlı leke, bir makine misali, parmağımla cama vurdurdu bana. Sanki Nadja geçivermişti

birden. Gidebileceği üç yönden birine rasgele koştum. Biraz önce birlikte yürüdüklerini hissettiğim bir adamla durmuş konuşan oydu gerçekten. Oldukça çabuk ayrıldı ondan ve yanıma geldi. Kahvede konuşma bir türlü rayına oturamıyordu. Arka arkaya iki gündür rastlaşıyorduk: Kaderinin benim elimde olduğu besbelliydi. Böyle olmasına rağmen çok çekingen bir hali vardı. Maddi durumu iyice kötülemişti, düzeltme şansına sahip olması için ise beni tanımamış olması lazımdı. Ne denli sağlam olduğunu göstermek için giysisine elimi sürdürdü. "Sağlamdı ama başka her türlü nitelikten yoksundu." Borçlarını daha da kabartacak hali yoktu ve kaldığı otelin sahibinin tehditleri ve korkunç önerileriyle karşı karşıyaydı. Ben var olmamış olsam, para bulmak için, saçını yaptırmaya ve Claridge'e gitmeye parası olmasa da, kullanacağı yolu saklayacak hali yoktu, Claridge'de de nasıl olsa... "Ne yaparsın dedi bana gülerek, para kaçıyor benden. Şimdi her şey suya düştü zaten. Bir defasında arkadaşımın bırakmış olduğu bir yirmi beş bin frankım vardı. Lahey'e gidip kokainle değiş tokuş etmek koşuluyla bu parayı birkaç gün içinde *üçe* katlamanın benim için çok kolay olacağına dair güvence verdiler. Aynı iş için bir başka sefer otuz beş bin frank teslim ettiler. Her şey yolunda gitti. İki gün sonra çantamda iki kiloya yakın uyuşturucu getiriyordum. Yolculuk en iyi koşullarda geçiyordu. Ne var ki trenden inerken bir şeyler söyleyen bir ses duydum sanki: Geçemeyeceksin diyordu. Perona inmiştim ki bana tamimiyle yabancı olan bir bey çıktı karşıma. "Bağışlayın dedi, konuşma onuruna erdiğim matmazel D... değil mi? Evet ama bağışlayın beni, bilmiyorum... -Hiç önemi yok, işte kimliğim," ve beni karakola götürdü. Çantamda ne olduğunu sordular orada. Hiçbir şey olmamışçasına çantamı açtım ve söyledim ne olduğunu. İşte böyle. G... adlı, avukat mı yargıç mı bilmem, bir dostun girişimiyle daha o gün salıverdiler beni. Ötesini kurcalamadılar, bana gelince öylesine heyecanlanmıştım ki, hepsinin çantamda olmadığını, şapkamın kurdelesinin altına da bakmaları gerektiğini söylemeyi unutmuştum. Ne var ki bir şey bulunsa da, bu zahmete değmezdi. Kendime sakladım onu. Sana yemin ederim ki çoktan bitti bu iş." Şimdi de elinde buruşturduğu bir mektubu bana gösteriyor. Bir pazar günü Théâtre-Français'nin çıkışında rastladığı bir adamın mektubu bu. Kuşkusuz bir memurdu adam, diyor, "çünkü bana yazıncaya kadar aradan günler geçti, ancak ay başında yazdı." İstese şu an telefon edebilir ona, ona ya da bir başkasına, ama karar veremiyor. Paranın kendisinden kaçtığı gün gibi ortada. Şu anda hemen kaç paraya gereksinimi

var? Beş yüz frank. Üzerimde bu para yok ama ertesi gün bunu ona vereceğimi söyler söylemez tüm endişesi kayboluyor birden. Ondaki o hayranlık uyandırıcı hafifliğin, uçarılığın, coşkunun bir kez daha tadını çıkarıyorum, o güzel dişlerini saygıyla öpüyorum, o ise, ağır ağır,belli bir ciddiyet içinde, ilk kezkinden daha yüksek perdeden, şöyle diyor ikinci kez: "Kudas ayini sessizlik içinde geçiyor... Kudas ayini sessizlik içinde geçiyor." Şöyle açıklık getiriyor: Bu öpüş kutsal bir şeylerin etkisi altındaymış gibi geliyor ona, dişleri ise "kutsal ekmeğin yerini tutuyor."

8 Ekim. --Uyandığımda Aragon'un İtalya'dan gelen bir mektubunu açıyorum, mektupla birlikte Ucello'nun bilmediğim bir tablosunun ortasından bir detayın bir fotoğraf röprodüksiyonu var. Tablonun adı: *Kutsal Ekmeğin Ayaklar Altında Çiğnenmesi** kayda değer herhangi başka bir olayın geçmediği günün sonuna doğru her zamanki bara ("A La Nouvelle-France") gittim ve boşu boşuna Nadja'yı bekledim. Ortadan kayboluşu hiç bu denli endişe vermemişti bana. Yapabileceğim tek şey, Théâtre des Arts'a pek uzak olmayan oturduğu yerin neresi olduğunu bulmaya çalışmaktı. Bunu başarmak zor olmadı: Başvurduğum üçüncü otel olan Chéroy sokağındaki Théâtre oteliydi burası. Orada bulamayınca, kendisine vaad ettiğim şeyi nasıl ulaştıracağımı sorduğum bir mektup bıraktım.

* Tablonun bütününün röprodüksiyonunu ancak birkaç ay sonra gördüm. Bir takım gizli niyetlerle dopdolu geldi bana, dolayısıyla, yorumu da çok incelik isteyen bir işti.

9 Ekim. --Nadja ben yokken telefon etmişti. Telefona bakan ve benim yerime, kendisine nasıl ulaşabileceğimi soran kişiye şöyle yanıt vermişti: "Bana ulaşılmaz." Ama kısa bir süre sonra, gönderdiği bir pnömatik mektupla, saat beş buçukta bara uğramamı istiyordu. Oradaydı gerçekten. Bir gün önce buluşmaya gelmemesinin nedeni bir anlaşmazlıktı: "Her zamankinden farklı olarak "la Régence"ta buluşacaktık ve bu kez de ben unutmuştum. Parayı verdim.* Ağlıyordu. Başbaşa kalmıştık ki başka hiçbir yerde hiç görmediğim cinsten, para dilenen bir ihtiyar girdi içeri. Fransa tarihiyle ilgili eski püskü birkaç resmi almamızı istiyordu. Bana uzattığı ve

almam için ısrar üstüne ısrar ettiği resim, VI. ve VII. Louis saltanatlarının bazı dönemleriyle ilgiliydi ("Cours d'Amour" ile ilgili olarak, o zamanlar yaşam anlayışının ne olabileceğini iyiden iyiye kafamda canlandırmaya çalışıyordum ve daha çok yakınlarda, tam da bu dönemle ilgilenmiştim). İhtiyar adam her bir resmi, çok kapalı, bulanık bir şekilde yorumlamaktaydı, Suger hakkında söylediklerini bir türlü anlayamadım.** Kendisine verdiğim iki frank, daha sonra yakamı bırakması için verdiğim fazladan iki frank karşılığında, tüm bu resimleri ve bunlarla birlikte üzerinde kadın resimleri bulunan on kadar parlak kartondan renkli kartpostalı ille de bize bırakmak istiyordu. Adamı bundan vazgeçirmek olanaksızdı. Geri geri giderek çıkarken: "Tanrı sizi kutsasın matmazel. Tanrı sizi kutsasın mösyö," diye söyleniyordu. Şimdi de Nadja şu yakınlarda kendisine gönderilen mektupları okutuyordu bana, hiç mi hiç zevk almıyorum bundan. Aralarında ağlamaklıları vardı, tumturaklıları vardı, gülünç olanları vardı ve hepsi de az önce söz konusu olan şu malum G... imzalıydı. G... mi? Elbette, daha birkaç gün önce, aşığını zehirlemekle suçlanan Sierri kadının davasında sanığı,"batının ne olduğunu bile bilmediği" (gülüşmeler) için paylarken yakası açılmadık bir sözcük sarf etmekten kaçınmayan şu ağır ceza reisinin adı. Gerçekten de Paul Eluard unuttuğu bu adın bulunmasını istemişti, *La Révolution surréaliste* için yapılan "basın özeti"nin el yazmasında boş bırakmıştı bu adın yerini. Gözümün önündeki zarfların üzerinde bir terazi resminin bulunduğunu görüyorum, canımı sıkıyor bu.

* Öngörülen miktarın üç katıydı ve bir rastlantının sonucuydu bu da, ancak yeni fark etmiştim.

** "Sıska Suger alelacele Seine'in yolunu tuttuğunda (Guillaume Apollinaire). (Yazarın notu, 1962)

10 Ekim. --Akşam yemeğimizi Malaquais rıhtımında, Delaborde lokantasında yiyoruz. Garson beceriksiz mi beceriksiz: Nadja'dan büyülenmiş gibi bir hali var. Gereksiz yere masamızın etrafında dört dönüyor, örtünün üzerindeki hayali ekmek kırıntılarını topluyor, Nadja'nın çantasını ordan alıp buraya koyuyor, verdiğimiz siparişleri bir kez olsun aklında tutamıyor. Nadja bıyık altından gülüyor, işin bu kadarla

kalmayacağını söylüyor bana. Söylediği de çıkıyor, Garson yanımızdaki masalara servisi hiç aksatmaksızın yaparken, bize gelince, koyduğu şarabı bardaklarımızın kenarına döküp saçıyor, ikimizden birinin önündeki tabağı bin bir özenle yerleştireyim derken bir başkasını yere düşürüp kırıyor. Yemeğin başından sonuna kadar (gene inanılmazlar konusuna giriyor bu da) on bir kırık tabak sayıyorum. Mutfaktan her çıkışında bizim karşımızda buluyor kendini, gözleri Nadja'yla karşılaşınca sanki başı dönüyor, sersemliyor. Hem aşırı derecede gülünç hem de acınası bir durum bu. Sonunda çareyi masamıza yaklaşmamakta buluyor, yemeğimizi güç bela bitirebiliyoruz. Nadja hiç şaşırmamış görünüyor. Bazı erkekler üzerinde, özellikle kara ırktan olanlar üzerindeki etkileyici gücünün farkında, bunlar Nadja nerede olursa olsun, sanki mahkummuşlar gibi gelip kendisiyle konuşuyorlar. Saat üçte, "Le Peletier" metro istasyonunun gişesinde, birisinin, eline yeni bir iki franklık sıkıştırdığını, merdivenden inerken bu parayı sıkı sıkı elinde tuttuğunu anlatıyor. Biletleri zımbalayan görevliye soruyor: "Yazı mı tura mı?" Görevli yazı diyor. Sahiden de öyle. "İçinizden biraz sonra erkek arkadaşınızı görüp görmeyeceğinizi tuttuysanız matmazel, göreceksiniz onu." Rıhtımlardan giderek Institut yakınına kadar geliyoruz. "Büyük dost" dediği adamdan tekrar söz açıyor bana, ona kim olduğunu söylemeyi bir görev saydığını anlatıyor. "O olmasaydı sürtüğün daniskasıydım şimdi." Büyük dost"un her gece yemekten sonra kendisini yatağa yatırıp uyuttuğunu öğreniyorum. Bunu fark etmesi aylar almış. Bütün gün yaptıklarını en ince ayrıntılarına kadar anlattırıyordu Nadja'ya, doğru bulduklarını onaylıyor diğerlerini ayıplıyordu. Kafasının içinde bir yerde duran fiziksel bir rahatsızlık büyük dostun kendisine yasakladığı şeyleri yapmaktan hep alıkoyuyordu daha sonra. Beyaz sakalının içinde kaybolmuş, kendisi hakkında hiçbir şey bilmemesini isteyen bu adam sanki bir kraldı Nadja için. Nadja'ya öyle geliyordu ki onunla girip çıktığı her yerde, herkesi çok saygılı bir dikkat alıyordu. Buna rağmen o zamandan beri onu bir akşam bir metro istasyonunun tahta kanepesi üzerinde gördüğünde, çok bitkin, kendini iyiden iyiye bırakmış, iyiden iyiye ihtiyarlamış bulmuştu. Seine sokağından dönüyoruz, çünkü Nadja dosdoğru, daha ileriye gitmekte ısrar ediyor. Gene çok dalgın, bana bir elin gökyüzünde ağır ağır çizdiği bir şimşeği izlediğini söylüyor. "Hep o el gene." Dorbon kitapevinin biraz ötesinde bir afişin üzerinde bu eli gerçekten gösteriyor bana. Orada tam tepemizde, işaret parmağı bir yerleri

gösteren, bilmem neyi övmekte olan bir kızıl el var gerçekten. Bu ele mutlaka elini değdirmesi gerek, havaya zıplayarak erişmeye çalışıyor ona ve üzerine elini yapıştırmayı başarıyor. "Ateşten el, biliyorsun seninle ilgili, sensin o." Bir süre sessizce kala kalıyor, gözleri yaşarmış gibi geliyor bana. Sonra birdenbire tam karşıma geçiyor, neredeyse olduğum yerde durduruyor beni ve boş bir şatoda bir salondan diğerine, birisine seslenir gibi, o olağanüstü tarzıyla sesleniyor: "Andre? Andre?.. Benimle ilgili bir roman yazmalısın. İnan bana. Hayır deme. Dikkatli ol: Her şey zayıflar, yok olur gider bir gün. Bir şey kalmalı bizden... Fakat bunun önemi yok: Başka bir ad alırsın: Sana hangi adla hitap edeyim istersin, çok önemli bu. Biraz da ateşin adı olmalı bu, çünkü sen söz konusu olduğun zaman dönüp dolaşıp karşımıza çıkan hep ateş. Bir de el, ancak ateş kadar temelli değil o. Gördüğüm, bilekten çıkan bir alev, aynı böyle (bir iskambil kağıdını yok eder gibi bir hareketle) birdenbire insanın elini yakan ve gözünü açıp kapayıncaya kadar kaybolan. Kendine Latince ya da Arapça bir takma ad bulursun.* Söz ver bana. Şart bu. "Nasıl yaşadığı hakkında bir fikir vermek için yeni bir imge kullanıyor: Tıpkı sabahleyin banyo yaparken, kendisi gözlerini suyun yüzeyine dikmişken bedeninin uzaklaşması gibi. "Aynasız odanın içinde banyonun üzerindeki menekşe gibiyim." Dün gece saat sekize doğru, çevrede kendisinden başkası olmadığını düşünüp Palais-Royal'in bir galerisi altında kısık sesle şarkılar söyler, birkaç dans figürü yaparken başından geçen ilginç serüveni bana anlatmayı unutmuştu. Bir kapının eşiğinde ihtiyar bir kadın belirmiş ve Nadja kadının kendisinden para isteyeceğini sanmıştı. Ne var ki kadının aradığı bir kalemden başka bir şey değildi. Nadja kendisine kalemini vermiş, kadın bir kartvizitin üzerine bir şeyler çiziktirir gibi yapmış ve kartı bir kapının altından atmıştı. Bu arada Nadja'ya da kartın aynısından bir tane vermiş ve kendisine "Madam Camée"yi görmeye geldiğini ama kendisinin ne yazık ki evde bulunmadığını anlatmıştı. Olay, üzerindeki tabelada, CAMÉES DURS yazısının okunduğu bir mağazanın önünde geçmişti. Nadja'ya göre bu kadın bir büyücüden başka bir şey olamazdı. Uzattığı ve bende kalması için ısrar ettiği çok ufak boyutlu kartviziti inceledim: "Madam Aubry-Abrivard, yazar, Varenne sokağı, 20, kat 3, sağdaki kapı." (Bu hikayenin iyice bir aydınlatılması gerek.) Şalının saçaklarından birini omzuna atan Nadja, romantik dönem gravürlerindeki gibi, büyük bir kolaylıkla, Şeytan görüntüsü veriyor kendine. Hava kapkaranlık ve çok soğuk. Ona

sokulduğumda titrediğini, ama kelimenin tam anlamıyla, "bir yaprak gibi" titrediğini fark ediyor, korkuyorum.

* Çoğu Arap evlerinin kapılarında, bana anlattıklarına göre, bir kırmızı el resmi olurmuş, şematik denebilecek bir resimmiş bu: "Fatma'nın eli."

11 Ekim. --Paul Eluard kartvizitteki adrese gidiyor: Kapı duvar. Kartvizitte tarif edilen kapının üzerinde, tersinden iğnelenmiş bir zarfta şöyle bir yazı var: "Bugün 11 Ekim, Madam Aubry-Abrivard çok geç dönecek ama kesin dönecek." Bütün öğleden sonra boyunca boşu boşuna uzamış bir söyleşiden sonra kendimi iyi hissetmiyorum. Üstelik Nadja da geç geliyor, ayrıca pek olağanüstü bir şey de beklemiyorum ondan. O sokak senin bu sokak benim dolaşıp duruyoruz, yan yanayız ama ayrı duruyoruz birbirimizden. Birçok kez ve her defasında da heceleri git gide bölerek tekrarlayıp duruyor: "Hava bir oyun oynayacak. Hava bir oyun oynayacak çünkü her şey zamanında olmalı." Lokantaların kapılarındaki yemek listelerini okurken bazı yemek adlarıyla kelime oyunları yaptığını görmek bıkkınlık verici bir şey. Canım sıkılıyor. Magenta bulvarında "Sphinx-Hôtel"in önünden geçiyoruz. Bu sözcükleri taşıyan ışıklı tabelayı gösteriyor bana ve Paris'e indiği akşam bu otelde kalmaya karar vermesine yukarıdaki sözcüklerin neden olduğunu söylüyor. Burada aylarca kalmış, kabul ettiği tek ziyaretçi kendisini amcası gibi tanıtan "Büyük dost"muş.

12 Ekim. --Kendisine Nadja'dan söz ettiğim Max Ernst onun portresini yapmayı kabul edecek miydi? Madam Sacco'nun, yolunun üzerinde, sevmeyeceği bir Nadia ya da Natacha gördüğünü ve bu kadının -kullandığı sözcükler yaklaşık böyle- sevdiği kadına bedensel bir rahatsızlık vereceğini söylediğini anlatıyor: Nadja hakkındaki bu olumsuz düşünce bize yeterli. Saat dördü biraz geçe, Batignolles bulvarındaki bir kahvede bir kez daha, G... nin mektuplarını yeni görüyormuşum gibi davranmak zorundayım, yalvarıp yakarmalarla dolu Musset'den aşırılmış ahmakça şiirlerin yer aldığı mektuplar bunlar. Sonra Nadja bir resim veriyor bana, gördüğüm ilk resmi bu onun, geçen gün "la Régence"da beni beklerken yaptığı bir resim bu. Resmin bazı unsurları hakkında seve seve aydınlatıyor beni, hiçbir yorum

yapamadığı dikdörtgen maskenin dışında; tek söyleyebildiği, maskenin gözüne öyle göründüğü. Alnının ortasındaki kara nokta maskenin asıldığı çivi; kesik çizgilerin üzerinde önce bir çengele rastlanıyor; resmin üst kısmındaki kara yıldız düşünceyi temsil ediyor. Nedenini kendisine bir türlü söyletemediğim şey Nadja'ya göre bu resim sayfasının başlıca ilginç yanını oluşturan, "L"lerin kaligrafik şekilleri. -Akşam yemeğinden sonra Palais-Royal bahçesinin çevresinde, rüyası mitolojik bir niteliğe bürünüyor, onun böyle bir yanı olduğunu o güne dek bilmiyordum. Mélusine kişisini büyük bir sanatla, bu kişiyi çok ilginç bir şekilde gözler önünde canlandırırcasına bir an için oynamaya kalkıyor. Burnumun dibine kadar sokulup soruyor: "Gorgone'u kim öldürdü, söyle bana, söyle." Kesik kesik konuşmalarını izlemekte giderek zorlanıyor, uzun sessizliklere artık bir anlam veremez oluyorum. Değişiklik olsun diye Paris'ten ayrılmayı öneriyorum. Saint-Lazare Garı: Haydi Saint-Germain'e, ne var ki tren gözlerimizin önünde kaçıp gidiyor. Bir saate yakın bir zaman peronda volta atmaya mecbur kalıyoruz. Geçen günkü gibi sarhoşun biri bitiveriyor karşımızda, çevremizde dolanıp duruyor. Yolunu bulamadığından yakınıyor, sokakta kendisine yol göstermemi istiyor. Nadja nihayet yaklaşıyor bana. Herkesin hatta en acelesi olanların bile dönüp dönüp bize göz attıklarını, ancak baktıklarının kendisi değil *biz* olduğunu fark edip fark etmediğimi soruyor, gözlemi doğru. "Anlıyor musun, akılları almıyor bunu, bizi beraber görünce bir türlü kendilerine gelemiyorlar. Gözlerinde, gözlerimde var olan şu alev öylesine ender ki." Yalnız kaldığımız şu tren kompartımanında bana olan tüm güveni, tüm dikkati, tüm umudu geri gelmiş sanki. Vésinet'ye kadar inmeye ne dersin? Ormanda biraz gezmeyi öneriyor. Niçin olmasın? Ama tam sarılıyorum ki bir çığlık koparıyor. "Orada (kapının üzerindeki aynanın üst kısmını göstererek) birisi var orada. Az önce çok net bir şekilde baş aşağı bir kafa gördüm." Elimden geldiği kadar yatıştırmaya çalışıyorum. Beş dakika sonra aynı oyun: "Onun orada olduğunu söylüyorum sana, bir kasketi var kafasında. Hayır bu bir hayal değil." Dışarı sarkıyorum: Ne boylu boyunca ayak koyacak çıkıntıda ne de yandaki vagonun basamaklarında bir şey var. Ne var ki Nadja ısrarla yanılmasına olanak bulunmadığını söylüyor. Gözlerini aynanın üst kısmından ayırmıyor ve çok sinirli görünüyor. İçi rahat etsin diye bir kez daha dışarı sarkıyorum. Bir an çok açık bir şekilde tam tepemizde vagonun üzerine yüz üstü yatmış bir adamın kafasını geri çektiğini görüyorum, gerçekten de üniformasının bir

de kasketi var. Yandaki vagonun üst katından zahmetsizce buraya kadar gelmiş bir demiryolu görevlisi bu kuşkusuz. Bir sonraki istasyonda Nadja kapıda dururken ben de camın arkasından yolcuların siluetini izliyorum, yalnız bir adam bir öpücük yolluyor ona. Aynı hareketi bir ikincisi, bir üçüncüsü de yapıyor. Bu hayranlık ifadesini, hayranlık ifadesi denebilirse tabii, hoşnutlukla, kadirbilirlikle karşılıyor. Kimse esirgemiyor ondan bunu, onun da buna çok değer verdiği belli oluyor. Vésinet'de bütün ışıklar sönük, herhangi bir kapıyı açtırmanız olanaksız. Ormanda aylak aylak gezinmek fazla çekici değil. Bizi saat bire doğru Saint-Germain'e bırakacak treni beklemekten başka çıkar yol yok. Şatonun yanından geçerken Nadja kendisini madam de Chevreuse olarak görüyor; yüzünü, şapkasının varolmayan ağır tüyünün arkasında öyle bir zarafetle gizlemesi var ki!

Bu baş döndürücü izlenişin burada son bulmasına olanak var mı? Neyin izlenişi, bilmem ama gene de *izleniş*, zihinsel baştan çıkarışın bütün hilelerini harekete geçirmek için izleniş... Hiçbir şey -ne sodyum gibi ender metallerin ortadan kesildiklerindeki parlaklığı-ne de bazı bölgelerde taş ocaklarının fosfor gibi ışıması-ne kuyulardan yükselen hayranlık verici ışığın parlaklığı- ne saat başlarını çalarken ölmesi için ateşe attığı bir saatin tahtasının çıtırtısı-ne değişik duruşlar altında aslında sahneye tek bir çifti getirdiği doğrulandığında, *Kythera'ya Gitmek Üzere Gemiye Biniş'in* üzerimizdeki olağanüstü çekiciliği -ne gölet manzaralarının ihtişamı- ne yıkılmakta olan binaların duvarlarının, mini mini çiçekleriyle, bacalarının gölgeleriyle, duvarlarının çekiciliği: Bunlardan hiçbirisi, benim için kendi öz ışığımı oluşturan hiçbir şey unutulmadı. Gerçeğin önünde, bugün Nadja'nın ayakları dibine sinsi, kalleş bir köpek gibi uzanmış olduğunu bildiğim bu gerçeğin önünde kimdik biz? Hangi enlem altında yer alabilirdik, böylesine, kızgın simgelerin kucağına atılmış, benzetme denen iblise av olmuş, ta ötedeki girişimlerin yalın, özel ihtimamların hedefi olarak görürken kendimizi? İlk ve son kez yeryüzünden çok ötelere birlikte fırlatılmış, görkemli şaşkınlığımızın bizi bıraktığı kısa fasılalarda, eski düşüncenin ve ebedi hayatın tüten yıkıntılarının üzerinden, nasıl oluyordu da inanılmaz biçimde birbiriyle çakışan birkaç görüş değiş tokuş edebiliyorduk? İlk günden son güne dek Nadja'yı özgür bir deha, havadaki

ruhlardan biriymiş gibi gördüm, ki o ruhları ancak bazı büyü uygulamalarıyla kendine anlık da olsa bağlayabilir insan, ancak boyunduruk altına almak olacak şey değildir. Ona gelince, onun, biliyorum ki, deyimin tam gücüyle ifade edilirse, beni bir tanrı olarak gördüğü, güneş *olduğumu* sandığı oldu -o anda bundan daha güzel, daha trajik hiçbir şey olamazdı. Şunu da anımsıyorum ki ona Sfenksin ayakları altında çiğnenen, yıldırımla çarpılmışa dönen bir adam gibi kara ve soğuk görünmüştüm. Eğrelti otu gözlerinin sabah bir dünyaya, engin umudun kanat çırpışlarının, dehşetin gürültüsü olan öteki gürültülerden, belli belirsiz ayırt edildiği bir dünyaya açılmış olduklarını görüyordum. Bu dünyanın üzerinde ben kapanan gözlerden başka bir şey görmemiştim. Biliyorum ki Nadja için, oraya varmak istemenin bile öylesine ender, öylesine yürek isteyen bir iş olduğu bir noktadan *hareketi*, son kalan tahlisiye sandalının çok uzağında, istemli olarak, bile bile sularda kaybolunup gidildiği anda imdada çağırmakta birleşilen her türlü şeyi hor görerek, yaşamın her türlü sahte ama neredeyse dayanılmaz telafilerine rağmen gerçekleşmekte... Orada şatonun ta tepesinde, sağdaki kulede öyle bir oda var ki, bizi orada gezdirmeyi düşünmüyorlar kuşkusuz, belki de doğru dürüst gezemeyeceğiz orasını -o halde buna girişmek bile anlamsız- fakat Nadja'ya bakılırsa Saint-Germain'de tanımaya gereksinim duyacağımız her şey burası.* Kör bir fener yardımıyla aydınlattıkları bir kadın portresini, ziyaretçilere kapalı saatlerde keyiflerince seyredebilmek için kendilerini müzeye kapattıran o insanları çok severim. Böyle olunca, o kadın hakkında bizim bildiğimizden çok daha fazlasını nasıl olur da bilmez onlar? Yaşamın da bir şifreli mektup gibi şifresini çözmek ister ola ki. Gizli merdivenler, içlerindeki resimlerin hızla kayıp düştüğü ve elinde kılıç tutan bir meleğe ya da sürekli ilerlemek zorunda olanlara yer açmak için kaybolan tabloların çerçeveleri üzerine son derece dolaylı bir yöntemle basılan düğmelerin, enlemesine boylamasına tüm bir salonun yerini değiştirmesi ve çok hızlı bir dekor değişimini gerçekleştirmesi: Aklın en büyük serüvenini, tuzaklar cennetine böylesi bir yolculuk olarak anlamak mümkündür. Kimdi gerçek Nadja? Gündüz gözüyle de pekala keşfedilebilecek bilmem hangi taş kalıntılarını bir arkeologun eşliğinde -adamın tutkusu buysa elden ne gelir!- Fontainbleau ormanında bütün gece dolaştığı konusunda yemin billah eden Nadja mı, yani kendisine hep bir şeyler esinlenen, hep bir şeyler esinlettiren, kendisi için tek kayda değer deneyim alanı olan sokaktan başka hiçbir yeri

sevmeyen, sonsuz bir hülyaya atılmış her insanoğlunun sorgulaması için elinin altında olan Nadja mı, yoksa (niçin teslim etmeyelim bunu?) onu bütün kadınların içinde en yoksulu ve hepsinin arasında en kötü savunulan olarak gören diğerleri kendisine laf atma yetkisini kendilerinde gördüler diye onların ellerine *düşen* Nadja mı? Geçmişte yaşamının bazı sahnelerini bire bin katarak anlattığında iğrenç bir şiddetle tepki gösterdiğim oldu, bunları hiç kuşkusuz çok dışardan yargılıyordum ve sanıyordum ki onurunun bundan berelenmeden çıkması olanaksızdı. Sözgelimi Zimmer birahanesinin salonlarından birinde yüzün tam ortasında patlatılan, yüzü kan revan içersinde bırakan yumruğun, sadece aşağı tabakadan olduğu için reddetmekten sinsice bir zevk aldığı bir adamdan yediği yumruğun öyküsü - birçok kez imdat diye bağırmış, arkasından da, ortadan kaybolmadan önce adamın giysilerini kan içerisinde bırakacak zamanı bulmuştu- 13 Ekim'in bir akşam üstü hiçbir neden olmadan bu öyküyü anlatınca beni, kendisinden bir daha geri dönmemek üzere uzaklaştırıyordu az kalsın. Bu korkunç serüvenin oldukça alaycı öyküsü, bilmem hangi mutlak çaresizlik duygusuna kaptırmıştı beni, ne var ki artık ağlama duygusunu yitirdiğimi sanırken bu öyküyü dinledikten sonra uzun uzun ağlamıştım. Beni ağlatan Nadja'yı artık bir daha görmemem gerektiği düşüncesiydi, hayır artık elimden gelmiyordu. Şurası belli ki şimdi beni üzen şeyi benden sakladığı için hiç kızmıyordum ona, hatta ona borçlu da hissediyordum kendimi ancak günün birinde işin buraya kadar gelmesi, ufukta kim bilir kendisi için böylesine günlerin tekrar görünmesi, bütün bunları göze alacak cesareti bulamıyordum kendimde. Nadja o an öylesine dokunaklıydı ki, aldığım karardan vazgeçmem için hiçbir çaba göstermiyor, aksine, göz yaşlarından, bu kararımdan vazgeçmemem konusunda beni yüreklendiren gücü çekip çıkarıyordu! Paris'te bana elveda derken bunun olanaksız olduğunu eklemekten kendini alamadı, ancak hiç olanaksız olmaması için de hiçbir şey yapmadı. Sonunda her şey olacağına vardıysa bu sadece benden kaynaklanmıştı. Nadja'yı daha birçok kez gördüm, düşüncesi daha da açıklaştı benim için, ifadesi daha bir hafiflik, bir özgünlük, bir derinlik kazandı. Ola ki aynı süre içinde, kendi benliğinin bir parçasını, üstelik en insanca tanım bulan bir parçasını sürükleyip götüren, telafisi olanaksız yıkım, o malum gün bilgim altında olagelen yıkım, ondan azar azar uzaklaştırmıştı beni. Ancak en arık sezgiyi temsil eden ve neredeyse bir mucize denecek bu kendi kendini yönlendirme biçimiyle, kendimi

büyüsüne kaptırmaya devam ediyordum, bir de onu kendi başına bıraktığım zaman, kendisinin dışında süregiden şu yaşamın ondan oburca istediği başka ödünlerin yanı sıra, yemek içmek gibi, uyumak gibi ödünler elde etmeye can atan şu yaşam girdabına kendisini yeniden kaptıracağını hissetmek giderek daha da diken üstünde tutuyordu beni. Bir süre bunun bir çıkış yolunu sağlamaya çalıştım ona, öyle ya bunu da benden, sadece benden bekliyordu. Ne var ki kimi günler sadece benim varlığımla yaşar göründüğünden, ağzımdan çıkanlara en ufak bir dikkat yöneltmez ya da bana ilgisiz şeylerden söz açtığında veya sustuğunda, verdiği sıkıntıyı hiç mi hiç umursamaz göründüğünden, bu tür zorlukları çözmesine doğallıkla yardımcı olmak için onun üzerinde nasıl bir etkim olabilir diye kuşku üstüne kuşku duyuyordum. İkimizden başkasını ilgilendirmek zorundaymış gibi görünen olağan dışı olgu örneklerini burada çoğaltmam boşuna olur, bazılarının boşu boşuna, her şeyin, olguların özelliğini açıkladıklarını öne sürmeleri gibi, her olayın özelliğini açıklamaya olanak verecek bir tür erekçiliğin yanında yer almaya yönelten olgular bunlar...* (Bu alanda, akla geleceği gibi, her türlü teleolojik kanıtlayıcı fikir peşinen yok sayılmıştır) O olgular ki ya Nadja ile ben aynı anda tanık olmuştuk onlara ya da ikimizden biri... Geçen günler süresince, önümde sarfedilen ya da gözlerimin önünde Nadja'nın bir çırpıda yazdığı o cümleler ki, onun ses tonunu en iyi şekilde karşımda buluyorum, bendeki yankılanışı yüce bir yankılanış olarak kalıyor.

"Sizinkinin başlangıcı olan, nefesimin tükenişiyle birlikte."

"İstemiş olsanız, sizin için hiçbir şey olmazdım ben, ya da sadece bir iz"

"Aslanın pençesi bağın göğsünü sıkıyor."

"Pembe daha iyidir karadan ama ikisi uyumludurlar gene de."

"Gizemin karşısında, Taştan adam, anla beni."

"Benim efendimsin sen. Dudaklarının kıyıcığında nefes alan ya da son nefesini veren bir atomdan başka bir şey değilim ben. Gözyaşlarıyla ıslanan bir parmağımla huzura dokunmak istiyorum ben."

"Kömür topaklarıyla dolu bir deliğin karanlığında bir sarkaç gibi sallanan bu terazi de neyin nesi?"

"Düşüncelerini ayakkabılarının ağırlığıyla daha da ağırlaştırmamak."

"Her şeyi biliyordum, gözyaşlarımın ırmaklarında o denli bir şeyler okumaya çalıştım ki."

Nadja benim için olağanüstü güzellikte bir çiçek icat etti: "Sevgililer çiçeği." Kırda yediğimiz bir yemek sırasında göründü bu çiçek ona, Nadja'yı büyük bir beceriksizlikle, onun resmini çizerken seyrettim. Daha sonra birçok kez bu resme geri döndü, çizgisini daha güzelleştirmek ve bakışlara değişik bir ifade vermek istedi.

Birlikte geçirdiğimiz vakit, işte bu simgenin, bu yıldızın altına yerleştirilmelidir özellikle, Nadja'ya bütün ötekilerin anahtarını veren de bu çizgisel simge olmuştu, birçok kez sanki yukardan gelen bir rüzgarın çekimine uğramış, yukarılara doğru uğrayan alevler gibi, kirpi gibi saçlarımla bir portremi yapmaya girişti. Bu uzun alevler, ağır kanatları başının her iki yanından sarkan bir kartalın karnını da oluşturuyordu aynı zamanda. Bu son resimleriyle ilgili olarak kendisine yaptığım yersiz bir uyarı sonunda, resmin geri kalan bölümünden alt kısmını kesip atıverdi ne yazık ki, resimlerinin en güzeliydi bu hiç kuşkusuz. 18 Kasım 1926 tarihli resim, Nadja'yla benim simgesel bir portremizdi: Kendisini her zaman sırtı dönük bir deniz kızı şeklinde görürdü. İşte bu resimde de gene aynı açıdan elinde bir kağıt tomarıyla görünüyordu; bakışları ateşler saçan bir ucube, kartal başı biçiminde bir vazodan dışarı fırlıyordu, vazo tüylerle doluydu, bu tüyler düşünceleri temsil ediyorlardı. "Kedinin rüyası" resmi ise ayakta, kaçmaya uğraşan bir kediyi gösteriyordu, kedi kaçmaya çalışıyordu ama kendisini bir ağırlığın yere bağladığını, ayrıca baş aşağı edilmiş bir lambanın ölçüsüz derecede büyütülmüş fitili olan bir halatın da askıda tuttuğunu fark etmiyordu, en kapalı resimlerden biriydi bu benim için: Gene gözünün önüne gelen bir imgenin ardından alelacele yapılmış bir dekupajdı bu. Bir başka dekupajı da başın eğimini değiştirebilecek biçimde iki parça halindeydi ve bir kadın yüzüyle bir elden oluşan bir bütün meydana getiriyordu. "Kedinin rüyası" gibi "şeytanın kurtuluşu" da gözüne görünen bir hayalin sonucu olarak yapılmışlardı. Miğfer biçimindeki bir resimle, "bulutlu bir kişilik" adlı başka bir resim, röprodüksiyonları yapılacak şeyler değillerdi ve başka bir anlayışın ürünüydüler, bir odundaki budaklarda, eski duvarlardaki çatlaklarda kolaylıkla göze çarpacak bir takım gölgeleri arayıp bulmak gibi bir zevke karşılık veriyorlardı. Bu resimde şeytanın çehresi kolaylıkla fark ediliyor ayrıca bir kuşun dudaklarını gagaladığı bir kadın

kafası, sırttan görülen bir deniz kızının saçları, gövdesi ve kuyruğu, bir fil kafası, bir deniz aslanı, bir başka kadının yüzü, bir yılan, birçok başka yılanlar, bir yürek, bir öküzün mü desem yoksa bir mandanın mı başı, iyilik ve kötülük ağacının dalları, ayrıca resmin röprodüksiyonunun pek gösteremediği bir yirmi kadar unsur daha fark ediliyordu ki, bunların tamamı gerçek bir Akilleus kalkanı oluşturmaktaydılar. Resmin sağ üst köşesine doğru bir yerdeki iki hayvan boynuzu üzerinde durmakta yarar var, bunların varlığının nedenini Nadja bile açıklayamıyordu, çünkü, aynen böyle geliyorlardı gözünün önüne ve bağlı bulundukları şey ise sanki deniz kızının yüzünü inatla maskeler cinsten bir şeydi (kartpostalın arka yüzündeki resimde özellikle fark edilir bu). Gerçekten de Nadja birkaç gün sonra evime geldiğinde bu boynuzların kocaman bir Gine maskesininkilerden başka bir şey olmadığını *teslim etti*, bir zamanlar Henri Matisse'in sahip olduğu bir maskeydi bu ve bense onu hem sevmiş, hem de ürkmüştüm ondan çünkü bir demiryolu işaretini çağrıştıran muhteşem bir tepeliği vardı, ancak Nadja onu sadece *kitaplığın içinden* doğru görebiliyordu. Bu vesileyle Braque'ın bir tablosunda *(Gitar Çalan Adam)* tablodaki kişinin dışında yer alan çiviyle urganı fark etti, hep merakımı çekmiştir bunlar da; Chirico'nun üçgen biçimindeki tablosunda da *(Sıkıntı Veren Yolculuk ya da Kaderdeki Muamma)* şu meşhur ateşten eli gördü. Yeni Britanya'dan, kırmızı mürver ağacı özü ve sazlardan oluşan koni biçimindeki bir maske, "Aa, Chimene'e bak!" diye çığlık koparmasına yol açtı, küçük bir oturmuş kabile şefi heykeli ötekilerden daha da tehditkar göründü ona; Max Ernst'in bir tablosunun *(Fakat İnsanlar Hiçbir Şey Bilmeyecekler)* özellikle zor anlaşılırlığı üzerine uzun uzun açıklamalar yaptı. Yaptığı yorum, tuvalin arkasındaki resmin ayrıntılı adına tümüyle uygundu; bir kenara attığım bir başka fetiş de Nadja'ya göre beddua Tanrısıydı; Paskalya adasından gelen ve sahip olduğum ilk yabanıl nesne olan bir başkası kendisine: "Seni seviyorum, seni seviyorum" diyordu. Nadja kendisini defalarca da Melusine olarak görmüştü, tüm mitsel kişilikler arasında kendine en yakın gibi görüyordu Melusine'i. Bu benzerliği, olanak bulduğu her an gerçek yaşama aktarmaya baktığını bile fark ettim, sözgelimi kuaföründen, saçlarını alnının üzerinde bir yıldız meydana getirecek şekilde, birbirinden ayrı beş küme halinde dağıtmasını istiyordu. Saçlarının ayrıca kıvrılarak kulaklarının önünde keçi boynuzu şeklinde son bulmasını da istiyordu, boynuzların böylesine kıvrılışı en çok

üzerinde durduğu biçimlerdendi. Kendini bir kelebek görüntüsü altında hayal etmek de çok hoşuna gidiyordu, kelebeğin bedeni bir "Mazda (Nadja)" marka ampulden oluşacak bu bedene doğru, bir yılan, tıpkı bir yılan oynatıcısının yılanı gibi kafasını kaldırmış olacaktı (o günden beri, büyük bulvarlardaki, eski "Vaudville" tiyatrosunun neredeyse tüm cephesini kaplayan "Mazda" ışıklandırmasına her bakışımda kafam karıştı, ışıklandırmada tam tamına, hareket halinde iki oğlak, bir ebem kuşağı ışığı altında tokuşuyorlardı). Son kez karşılaşmamız sırasında Nadja'nın bana gösterdiği ve kendisini sürükleyen fırtınada yitip gittiğini düşündüğüm bitmemiş durumdaki son resimleri bambaşka bir anlayışın ürünüydüler. (Karşılaşmamızdan önce hiç resim yapmamıştı.) Bunlarda, bir masanın üzerinde, açık bir kitabın önünde, küllüğe bırakılmış bir sigaranın ucundan, sinsi sinsi, dumandan bir yılan yükseliyordu, çok güzel bir kadının ellerinde bir zambağı kapsayacak biçimde dilim dilim dilimlenmiş bir dünya haritası vardı, Nadja'nın *insansal yansıtıcı* diye adlandırdığı şeyin inişine olanak verecek şekilde düzenlenmişti her şey, yansıtıcı, insan elinin erişemeyeceği bir noktada tutamaçlarla tutuluyor, o bunu "her şeyin en iyisi" diye niteliyordu.

Oldukça uzun süreden beri Nadja'yla aramız açıktı. Gerçeği söylemek gerekirse, dünyada var olan yalın şeyleri kavrama biçimimiz bir yana bırakılırsa, belki de hiç anlaşamamıştık zaten. Nadja yaşamı, varolmayı hiç hesaba katmamak gibi bir seçim yapmıştı bir kere, zamanı umursamamak, zaman zaman ağzından çıkan boş sözlerle benim için büyük önem taşıyan ötekiler arasında hiçbir ayrım yapmamak, benim geçici desteklerimi hiç mi hiç umursamamak ve aşırı gönül eğlencelerine göz yummakta geçirdiğim az ya da çok zorlukları hiçe saymak gibi bir seçim... Daha önce söyledim, yaşamının en acınası girdi çıktılarını hiçbir ayrıntıyı göz ardı etmeden bana anlatmaktan, zaman zaman yersiz bir takım hoppalıklara baş vurmaktan, her şeyi bırakıp da, nihayet başka şeylerle uğraşmaya karar vermesi için, beni, kaşlarım iyice çatılmış keyfini bekler hale dönüştürmekten bir türlü vazgeçmemişti, başka şeylerle uğraşması, diyorum çünkü *doğal* olmasına da olanak yoktu elbet. Belki bilmem kaç kez, artık dayanamaz hale gelmiş, değerimi gerçekten anlar hale getirememekten umutsuzluğa düşerek

neredeyse kaçtım ondan, kaçtım ama neler pahasına, onu ertesi gün kendisi de umudunu tüketmediği zaman, kendi kendini nasıl biliyorsa o halde bulmak, kendi kendime, bu denli üzerinde durduğum için kızarak ve ondan af dileme pahasına!... Şunu da itiraf etmeli ki, bana giderek iyi davranmıyor, suyuma gitmiyordu, bu da kendi yararına değildi kuşkusuz, hiçbir şey kavgasız dövüşsüz bitmiyor, içleri boş geçersiz nedenler ileri sürerek daha da kızıştırıyordu ortalığı, nedenler de neden değildi aslında. Verdiğinden fazlasını elde etmeyi hiçbir zaman istemeden, onu hareket ederken ya da kıpırtısız dururken, konuşurken ya da susarken, uyanıkken ya da uyurken görmek fazlasıyla yeterliyken, bir varlığın yaşamından bir şeyler yaşamanın temelini oluşturan şeyler benim için söz konusu değildi ve söz konusu olmamıştı da: Apaçık, besbelli bir şeydi bu. Nadja'nın dünyası olan dünyaya bakıldığında, orada her şeyin olağanüstü bir çabuklukla bir yükseliş ve bir düşüş görüntüsünü aldığı böylesi bir dünyada başkası da olamazdı zaten. Ama burada *a posteriori* bir yargıda bulunuyorum ve başka şey de söz konusu olamazdı derken dolambaçlı yollara sokuyorum kendimi. Ne kadar gıpta edersem edeyim, belki de ne kadar hayal görürsem göreyim, bana önerdiklerinin düzeyinde olamadım hiçbir zaman. Bana önerdiği şey neydi peki? Ne olursa olsun. Aşktı sadece, benim bildiğim anlamdaki aşktı - gizemli, mümkün olmayan, biricik, akıllara durgunluk veren, kuşku götürmeyen aşk- yani her türlü deneyde olabildiği kadarıyla aşk, bana burada mucizenin gerçekleşmesine olanak tanıyan aşk.

Birkaç ay önce gelip bana Nadja'nın delirdiğini söylediler. Anlattıklarına göre kaldığı otelin koridorlarında yaptığı taşkınlıklar sonucu Vaucluse akıl hastanesine kapatılmıştı. Benden başkaları bu olgu üzerine boşu boşuna ahkâm keseceklerdir, bu onlara daha önce tüm olup bitenin kaçınılmaz sonu gibi görünmekte gecikmeyecektir. Bunların arasında en uyanık olanlar, Nadja üstüne anlattıklarımda, çılgınca düşüncelerin payını aramaya bakacaklar ve belki de benim Nadja'nın yaşamına müdahaleme, bu çılgınca fikirlerin gelişmesi için çanak tutan müdahaleme, dehşetli belirleyici bir değer vereceklerdir. Bu zırvaca konuşmalara gelince, "Ya! O halde"cileri, "Gözünüz görüyor"cuları, "Ben zaten biliyordum"cuları, "Bu koşullarda"cıları, bu aşağılık soysuzları kendi hallerine bırakmayı yeğ

tuttuğumu söylememe gerek yok. Nadja için bir akıl hastanesinin içiyle dışı arasında pek büyük bir fark olmadığını düşünüyorum, önemli olan da bu. Ama ne yazık ki bir fark var gene de, bir kilidin içinde dönen bir anahtarın kulak tırmalayıcı sesinden gelen bir fark, hastane bahçesinin o içler acısı görüntüsünden, ayakkabılarınızı boyamak istemediğiniz zaman sizi sorgulayanların çalımından, azametinden gelen bir fark; ebleh alnı ve ablak haliyle Sainte-Anne hastanesinden profesör Claude bunlardan biri sözgelimi ("Size kötülük yapmak istiyorlar değil mi? -Hayır mösyö. -Yalan söylüyor, geçen hafta kendisine kötülük yapmak istediklerini söylemişti bana" ya da şöyle bir şey sözgelimi: "-Sesler duyuyorsunuz demek, peki bunlar benim sesime benzer sesler mi? -Hayır mösyö: -Anlaşıldı, işitsel halüsinasyonları var öyleyse" vb.). Öteki üniformalardan ne fazla ne az iğrenç olan hasta gömleğinin iğrençliğinden, hatta böylesi bir ortama uyum sağlamak için gerekli gayretten gelen bir fark, öyle ya burası da bir ortam alt tarafı, bir ölçüde sizi uyum sağlamaya iten bir ortam. Hapishaneler nasıl suçlu üretiyorsa, akıl hastanelerinin de deli *ürettiğini* bilebilir herkes, bunun için ille de akıl hastanesinde yatmaya gerek yoktur. En hafif bir suç yüzünden, genel anlayışa ya da hoşgörüye karşı en ufak bir ihmal yüzünden, kim olursa olsun herhangi bir kişiyi kendisi gibi başkalarının yanına tıkan, toplumsal değerleri koruma aygıtları denilen şeylerden daha iğrenç bir şey var mıdır dünyada? Bu kişilerin kendi benzerleriyle yan yana tutulması zarardan başka bir şey getirmez ona, üstelik kendisininkinden daha oturmuş bir ahlaksal ve pratik anlayışta olanlarla ilişki kurmaktan da mahrum eder onu. Gazetelerin yazdığına göre son uluslararası psikiyatri kongresinde, daha ilk oturumda, tüm delegeler, eskiden manastıra girildi mi nasıl bir daha hiç çıkılmaz idiyse bugün de akıl hastanesine bir girildi mi bir daha çıkılmayacağına dair yaygın kanının ısrarla süregelmekte olduğu görüşünü çürütmek için fikir birliğine varmışlardı; halk arasındaki bir yaygın kanı da akıl hastanesiyle hiçbir alışverişi olmayan ya da orada yapacak hiçbir şeyleri olmayan kişilerin yaşam boyu akıl hastanesinde tutuldukları; inandırılmak istendiğimiz gibi toplum güvenliğinin hiç de öyle tehlikede olmadığıdır. Ruh hekimleri bağırıp çağırdılar, iyileştirip taburcu ettikleri bir iki vakanın üzerinde önemseyerek durdular, ancak bunun yanında da büyük gürültü patırtıyla özellikle bazı ağır hastaların, hasta olmadığı sanılıp ya da erken taburcu edilmesiyle topluma geri dönüşlerinin doğurduğu felaket örnekleri vermekten de geri kalmadılar. Böylesi maceralarda kendi

sorumlulukları da az ya da çok devreye girdiğinden, en ufak bir kuşku duyduklarında çekimser kalmayı yeğ tuttuklarını anlatmaya çalışmaktaydılar. Soru bu şekilde sorulduğunda doğru sorulmamış gibi geliyor bana. Akıl hastanelerinin öyle bir havası var ki, içinde barındırdığı kişiler üzerinde en delirtici, en zararlı etkiyi yapmaktan geri kalmaz, hatta bu, hastayı akıl hastanesine götüren başlangıçtaki hastalığının daha da ilerlemesi şeklinde olur. Her türlü itiraz, her protesto, yapılan muameleyi kaldıramama, ortama uyumsuzluk damgasıyla damgalanmanızla sonuçlanmaktan başka bir işe yaramaz(ne denli çelişkili görünürse görünsün hastane ortamında bile sizden uyumlu bir sosyal varlık olmanız istenir) üstelik bu, işleri daha da sarpa sardırır, size karşı yeni bir semptomun, tepkinin oluşmasından başka bir yararı yoktur, bu tepki öyle bir tepkidir ki, günün birinde iyileşme olasılığınız bulunsa bile, buna engel olmak bir yana, hiç değilse hastalığınızın, ilerlemeden, aynı durumda kalmasına, hızla ağırlaşmamasına bile olanak tanımaz. Buradan, akıl hastanelerinde, hastaların rahatsızlıklarının nasıl trajik bir biçimde hızla ve ani şekilde ilerlediğinin görülmesinin nereden kaynaklandığı daha iyi anlaşılır, bu hızlı ilerleme tek bir rahatsızlığın ilerlemesi de değildir üstelik. Akıl hastalıkları konusunda, neredeyse kaçınılmaz olan işte bu had safhadan akuta doğru gidiş sürecini açığa vurmakta yarar vardır. Psikiyatrinin olağan dışı ve gecikmeli bir çocukluk dönemi geçirdiği ortadayken, bu koşullarda, hiçbir düzeyde, tedaviden söz etmenin en ufak bir anlamı yoktur. O bir yana, bunun en kılı kırk yaran ruh hekimlerinin bile hiç umurunda olmadığını düşünüyorum. Yaygın kanıya göre, artık, keyfi akıl hastanesine tıkma uygulaması ortadan kalkmıştır, bir itirazım yok buna, çünkü nesnel bir saptamaya ihtiyaç gösteren ve toplum içinde görüldüğü, ortaya çıktığı anla birlikte, bir delilik niteliği kazanan anormal bir davranış, öteki tutuklamalara; içeri atılmalara göre bin kez daha korkunç olan içeri tıkılmaların temeli, kökenidir. Ancak bana göre tüm içeri atılmalar keyfidir. Bir insanoğlunun, özgürlüğünden mahrum edilebilmesine hiçbir neden bulamıyorum. Sade'ı içeri tıktılar; Nietzsche'yi tıktılar; Baudelaire'i tıktılar. Bir gece vakti gelip sizi gafil avlayarak, üzerinize deli gömleğini geçirmek ya da herhangi başka bir biçimde sizi zaptetmek gibi bir yöntemin, usulca cebinize bir tabanca sokuşturmaya dayanan, polis yöntemlerinden hiç farkı yoktur: Bildiğim bir şey varsa o da, eğer deli olsam, bir süredir içeri atılmış olsam, hastalığımın bir *gerileme döneminden* yararlanarak, karşıma çıkacak

ilk kişiyi, tercihen bir hekimi, kılım bile kıpırdamadan öldüreceğimdir. Hiç değilse böylelikle, ajite hastalar örneği, yalnız başıma bir hücreye konulmak gibi bir kazancım olurdu. Belki rahat da bırakırlardı böylece beni.

Genel olarak psikiyatriye, onun afrasına tafrasına, eserlerine duyduğum nefret öylesine büyük ki, Nadja'nın hastaneye kapatıldıktan sonra başına neler geldiğini öğrenmeye cesaret edemedim bir türlü. Hem Nadja'nın hem onun gibi olanların geleceği konusunda niçin karamsar olduğumu yukarıda söyledim. Özel bir klinikte ancak zenginlere nasip olan, binbir türlü özenle tedavi görmüş, kendisine zarar verebilecek herhangi bir kimsenin varlığı bir yana, uygun bir zamanda ziyaretine gelecek dostlarının varlığıyla güçlenmiş, teselli bulmuş, zevkleri büyük ölçüde doyurulmuş, farkında olmadan, gerçeği kabul edilebilir ölçüde algılayabilecek duruma gelmiş olsaydı, onu hiçbir halde zor altına almamayı gerektirirdi bütün bunlar ve kendiliğinden, rahatsızlığının nedenine, çıkış noktasına kadar ulaştırmak gibi bir zahmeti gerektirirdi. Belki biraz fazla ileri gidiyorum ama onun bu badireden kurtulabileceğine inanmak için, elimde yeterince neden var. Ama Nadja yoksuldu, işte bu gerçek, şu içinde bulunduğumuz zamanda sağduyu ve iyi ahlakın o ahmakça kurallarına tümüyle uymamayı göze aldığı anda, mahkumiyet kararının tepesine inmesi için yeterli nedendi. Şu da vardı: Yapayalnızdı Nadja. "Zaman zaman benim gibi böylesine yalnız olmak korkunç bir şey, dostlarım diye bildiğim, yalnız siz varsınız," diyordu, son kez telefon ettiğinde karıma... Bir de şu var: Güçlüydü Nadja, aynı zamanda alabildiğine güçsüz, olabildiğince güçsüz... Bunun temelinde, her zaman kendi düşüncesi olmuş bir düşünce, fazlasıyla desteklediğim, diğerlerinden öne çıkması için fazlasıyla yardımcı olduğum bir düşünce vardı ki o da şuydu: Özgürlük, o, binbir türlü ve en zorlu özverilerle şu dünyada elde ettiğimiz özgürlük, bir kez de ele geçti mi, ondan yararlanılsın isterdi, hiçbir sınır konulmadan, hiçbir yararcı düşünceye kapılmaksızın yararlanılsın isterdi, çünkü en yalın devrimci biçimi altında anlaşılan insanın kurtuluşu olgusu, hizmet edilmeye değer tek davaydı, bu *herkese göre* bir kurtuluş da değildi, demek istiyorum ki, *her kişinin elindeki yöntemlere göre* bir kurtuluş da değildi bu. Nadja işte ona hizmet etmek için yaratılmıştı, bu hizmet her varlığın etrafında, alttan alta, sinsice, çok özel bir komplonun tasarlanmakta olduğunu kanıtlayarak olabilirdi, söz konusu komplo, sadece Nadja'nın hayalinde yer alan bir komplo da değildi, aksine en azından onu tanıma açısından göz önünde tutulmasında yarar olurdu, şöyle de ama çok

daha tehlikeli bir şekilde dikkate alınabilirdi: İnsanın, kafasını mantığın, yani hapishanelerin en fazla nefrete değer olanının, böylesine aralanmış demir parmaklıkları arasından geçirmesiyle. Belki de Nadja'yı bu son girişimin yolunda tutmayı becerebilirdim ancak, her şeyden önce karşı karşıya olduğu tehlikenin bilincinde olması gerekirdi. Oysa onun, şu korunma içgüdüsü -daha önce söz ettim bundan- denen şeyin *gözünden düşebileceğini* ya da çoktan düşmüş olduğunu hiç aklıma getiremedim; bunun sayesindedir ki, bütün arkadaşlarımla birlikte ben, her şeyin ötesinde kendimizi, yanımızdan bir bayrak geçerken, sözgelimi -başımızı başka yana çevirmekle yetinerek- *sağlam tutabiliyoruz*, her fırsatta, her aklımıza yatar görünenin yanında saf almıyoruz, genel ahlaka ve kurallara aykırı bir davranışta bulunmaktan, "günaha girmekten" sonsuz bir coşku duymuyoruz. vb... Sağduyum konusunda kuşku uyandıracak biliyorum ama, sözgelimi, Nadja'nın günün birinde, birçok şey yanı sıra, elime "Henri Becque" imzalı bir kağıt tutuşturması, bu kağıtta, Henri Becque'in kendisine birtakım öğütler vermiş olması, gözlerimi dışarı uğratacak kadar şaşırtıcı bir şey olmazdı benim için. Öğütler eğer aklıma yatmazsa, şöyle yanıtlamakla yetinirdim: "Akıllı bir adamdı Becque, sana bunları söylemesi de olanaksız." Ancak, Villiers alanında Becque'in büstünün kendisini çekmesinden, çehresindeki ifadeyi beğenmesinden fazlasıyla anlıyordum ki bazı konularda onun görüşünü almak istemesi ve bunu başarması mümkündü. Üstelik burada, yapacağı şeyi herhangi bir azize ya da tanrısal güce sahip bir kişiye danışmaktan daha fazla, mantığa, akla aykırı bir şey de yoktu. İnceden inceye okuduğum Nadja'nın mektupları, yazdığı her türlü şiirsel metinler de -onun rahatsızlığıyla ilgili uyarıcı bir nitelik taşımıyordu benim için. Kendimi savunmak için ancak birkaç sözcük daha ekleyeceğim. *Delilik olmayanla,* delilik arasında, iyi bilindiği gibi, belli bir sınır olmaması, bunlardan birinin de ötekinin de algı ve düşüncelerine farklı değerler yüklemekten kaçınmama neden oluyor. En az yadsınacak gerçeklerden çok daha anlamlı ve geniş kapsamlı sofist düşünceler vardır: Bunları sofist düşünceler oldukları için yadsımak insanı yüceltmeyen yararsız bir iştir. Bunlar sofist düşünceler idiyse eğer, kendi kendime, ta uzaklardan gelerek karşıma çıkana, o hep patetik "Kim var orada?" seslenişiyle seslenmemi de o sofist düşüncelere borçluyum. Kim var orada? Siz misiniz oradaki, Nadja? *Öte tarafın*, tüm öte tarafın bu yaşamın içinde

yer aldığı doğru mu? Duymuyorum sizi. Kim var orada? Ben miyim oradaki? Sadece ben mi?

Bir kitaba benzer bir şey hazırlamaya vakti olan ve işin sonuna geldiğinde, bu şeyin akıbetinin ne olacağıyla ilgilenmenin ya da bu şeyin kendisine ne gibi bir akıbet getireceğiyle ilgilenmenin yolunu bulan her insana (bir söyleyiş biçimi bu) gıptayla bakıyorum. Hiç kuşku yok ki, o insan o yolda giderken, bundan vazgeçmesi için en azından bir gerçek fırsat çıkmasın önüne! Aldırmazdı bile ve bize bunun nedenini açıklama onurunu verebileceği umut edilebilirdi. Uzun soluklu bir işe girişmeye eğilimimle, hayatın, sevdiğim ve bana kendisini sunan hayatın gözünden düşeceğime fazlasıyla eminim: *Soluğu kesercesine* yaşanan hayatın... Basılı bir cümledeki sözcüklerin keskin aralıkları, konuşurken, bazı tümcelerin, toplamını yapmanın söz konusu olmadığı tümcelerin altına çiziktiriliverilen bir çizgi, bir günden diğerine ya da başka bazılarına, çözülmesi beklenen bir sorunun verilerini allak bullak eden olayların tümüyle göz ardı edilişi, zaman boyunca söylenmesi tasarlanan uzak düşüncelerle en somut anıların, bitmez tükenmez duygusal katlarla yüklenmesi ve arınması, kitabı karıştırırken şu son satırları, kitabı iki sayfa önce bitirir gibi görünen satırlardan ayıran boşluğa eğilecek yürek bırakmıyor bende. (Bir zamanlar işim gücüm olmadığı sıralarda, Marsilya'da, eski limanın rıhtımında, gün batımından az önce, delilik derecesinde titiz bir ressamın, büyük bir beceri ve hızla, tuvalinde, kaybolmakta olan ışıklarla mücadele edişini incelemiştim. Tuvaldeki güneşin lekesi, gerçek güneşle birlikte ağır ağır aşağı iniyordu, sonunda hiç bir şey kalmadı tuvalin üstünde. Ressam geç kalmış olduğunu anladı birden. Bir duvardaki kırmızıyı yok etti, suyun üzerinde kalmış olan tek tük ışıltıları ortadan kaldırdı. Kendisi için de, benim için de dünyanın en bitmemiş tablosu olarak nitelenecek yapıtı bana son derece hazin ve son derece güzel görünmüştü.) Aceleci bir okur için de, hatta bir başkası için de, çok kısa, göz ardı edilebilecek bir boşluktur bu, ancak şunu da söylemem gerekir ki, ölçüsüz mü ölçüsüzdür bu ve benim için değerlendirilmesi olanaksız bir kıymet taşımaktadır. Kendimi nasıl duyurmalıyım öyleyse? Eğer bu öyküyü sabırlı bir gözle, deyim yerindeyse yansız bir gözle okursam, kendi üzerimdeki şu an mevcut olan duygularıma

sadık kalabilmek için, neyi yerli yerinde bırakabileceğimi pek bilemem. Bunu bilmekte de ısrar etmem. Şöyle düşünmeyi tercih ederim: Bitiş tarihi olan ağustos sonundan, ilginç bir heyecanın ağırlığı altında iki büklüm bulduğu, akıldan çok yüreği bu ağırlığın altında ezilir bulduğu aralık sonuna kadar, bu öykü beni tir tir titrer bırakmak pahasına, kopmuştu benden, öykünün saklı tuttuğu en güzel umutları -nasıl yaşanabilirse öyle- iyi kötü yaşadım, hatta bu umutların gerçekleşmesini, tümüyle gerçekleşmesini, evet doğru, akıl dışı gerçekleşmesini de yaşadım. İşte bu nedenledir ki, oradan geçen ses, hâlâ bana. insancıl bir biçimde yükselebilirmiş gibi gelir, bu yüzden de, buna verdiğim tek tük, ender vurguları da boşlayamam hiçbir zaman. Hele hele, Nadja, Nadja kişiliği, öylesine, öylesine uzakken... Hatta diğer bazıları da. Ve kim bilir Harikalar harikası tarafından götürülmüş, tekrar geri alınmış bir halde belki... O Harikalar harikası ki bu kitabın ilk sayfasından son sayfasına, yemin ederim ki, değişmemiştir en azından ve kulağımda, artık onunki olmayan bir adı çın çın çınlatmaktadır.

Anlatının götürdüğü yerlerin bir çoğunu gidip yeniden gezdim; gerçekten, kimi kişilerin ve nesnelerinki gibi, onların da, özel bir açıdan, benim onları gördüğüm açıdan, fotoğraf görüntülerini de vermekte ısrarlıydım. Bunu yaparken gördüm ki, birkaç istisna dışında hepsi de benim bu girişimimden sakınıyorlardı kendilerini, sonuçta öyle oldu ki *Nadja'nın* resimli bölümü, istemeye istemeye yetersiz kaldı: Kasvetli duvarlarla çevrili Becque, ihtiyatı elden bırakmayan, tetikte durmaktan vazgeçmeyen Theâtre Moderne, hiçbir Fransa kentinde görülmeyecek denli, ölü ve hayal kıncı Pourville, *Ahtapotun Kollarında'*yla ilgili hemen hemen her şeyin kaybolmuş olması ve bir de bu kitapta başka biçimde söz konusu olmamasına karşın basbayağı üzerinde durduğum, Grevin Müzesi'ndeki o tapılası, tahrik edici aldatmacanın fotoğrafının çekilmesine bir türlü izin verilmemesi; hani şu karanlıkta, çorabının jartiyerini düzeltmek için eteğini kaldırır gibi yapan kadın... O değişmez duruşuyla, bildiğim bileceğim, gördüğüm göreceğim, *gözleri* olan tek heykeldir bu: Tahrikin gözleri. (Bugüne dek bana karşı Nadja'nın tavrında, az ya da çok bilinçli tümden yıkıcı herhangi bir ilkenin uygulanışını ortaya çıkarmak vergisine sahip olamadım, örnek olarak şunu göstereceğim: bir akşam, Paris'te, Versailles

yolu üzerinde otomobil sürerken yanımdaki kadın, ki herhangi bir kadın olabilirdi, hatta şu *ya* da bu *kadın* da olabilirdi, yanımdaki kadın yani Nadja, ayağı, gaz pedalı üzerindeki ayağıma sıkıca basılmış, elleri, sonsuz bir busenin sağladığı bir unutuşun içinde, gözlerimin üzerine konmanın bir yolunu ararken, öylesine bir arzu içindeydi ki, birbirimiz için sanki hiç var olmayalım, hatta ebediyen var olmayalım istiyordu ve biz bütün hızımızla alabildiğine güzel ağaçlara doğru yol alıyorduk. Ne sınavdı aşk için gerçekten. Böylesi bir arzuya ulaşamayacağımı eklemek bile gereksiz. O sırada hangi noktada olduğum bilinir, bildiğim kadarıyla hemen hemen hep Nadja'yla olduğum yerde... Aşkı ortaklaşa tanımanın o an bizi nereye götürdüğünü bana dehşet verici bir çarpıcılıkla açığa vurduğu için az borçlu değilim ona. *Her hal û kârda* böylesi bir çekime, giderek daha az karşı koyabildiğimi hissediyorum. Bu son anıyla, bunun neredeyse gerekliliğini kavramamı sağladığı için övgüyle anıyorum onu. Her şeyi birbirlerinden bekleyen ve birbirlerinden alabildiğine korkan çok ender canlılar, birbirlerine sınırsız bir meydan okuma gücü de tanıyacaklardır hep... en azından ülküde, kendi kendimi, gözlerim bantlı, bu vahşi arabanın direksiyonunda görüyorum. Dostlarım, kafamı getirene altın vaat edilmişken, sığınak bulabileceğimden emin olduğum dostlarım, beni saklamakla büyük tehlikeye gireceklerini bilen dostlarımsalar eğer -onlara verdiğim bu trajik umut için borçludurlar sadece bana- benim de, aşk konusunda mevcut koşullarda bu gece gezintisini yinelemem söz konusu olamazdı.) Bunun gibi, Paris'te, "Sacco-Vanzetti" günleri diye adlandırılan o görkemli yağmalama günlerinde, ne yazık ki kentte bulunmadığım sırada Bonne-Nouvelle bulvarı, beklentime yanıt verir gibiyken ve bunu, düzensizliğin, karışıklığın konusu olarak aradığım, bana karanlıkta bazı işaret noktaları verdiklerine inanmakta ısrar ettiğim büyük stratejik noktalardan biri olarak ortaya çıkarak yaparken, -tercihen böylesi benzer alanlara boyun eğen bana ve benim gibilere, en mutlak aşk ya da devrim anlayışı söz konusuysa ve tüm geri kalanının olumsuzluğunu sürüklerse şayet-; işte o Bonne-Nouvelle bulvarı, yeni boyanmış sinemalarının cepheleriyle, sanki Porte Saint-Denis az önce kapanmışçasına o andan itibaren durağanlaşmışken benim için, artık sadece Théâtre du Masque olan Théâtre des Deux-Masques'ın yeniden doğuşunu ve ölüşünü gördüm, burası hâlâ Fontaine Sokağında, artık evime eskisine göre, yarı uzaklıkta bir yerdeydi. vb. O katlanılmaz bahçıvanın dediği gibi, garip mi garipti: Dış

dünyanın işleri de, o ayakta uyutan öyküdeki gibiydi aynı. Hava bu hale getirmişti onu, dışarı çıkılmayacak kadar soğuk bir hava.

"Bir kentin biçimi"nin başına gelenler konusunda fikir yürütecek olan ben değilim, düşünceme göre, hava, yaşam için nasılsa öyle bir elementin gücü sayesinde oturduğum, dalgın ve soyut gerçek kent hakkında bile... Hiç pişmanlık duymaksızın, bu saatte onu da başkalaşmış ve kaçar halde buluyorum. O kayıp kayıp gidiyor, yanıyor, barikatlarının yabani otlarının ürpertisi içinde kayboluyor, bir kadınla bir adamın kayıtsızca birbirlerini sevmeye devam ettikleri odalarının perdelerinin rüyasında yitip gidiyor. Avignon taraflarına doğru şaşılası bir şekilde uzamasına rağmen, sınırları tüm cesaretimin gitmesine neden olan bu zihinsel manzarayı burada taslak halinde bırakıyorum. Orada, Avignon'da, Palais des Papes, kış akşamlarından ve sicim gibi yağan sağanak yağmurlardan hiç zarar görmemiştir, orada eski bir köprü bir çocuk şarkısı karşısında boynunu bükmüştür, orada muhteşem ve ihanet edilemez bir el, az bir zaman önce geniş, gök mavisi bir işaret levhasını göstermiştir bana, şu sözcükler vardır üzerinde: LES AUBES. Bu uzantıya ve *bitmişin* tam yüreğinin ortasına bir yıldız saplamakta yararlandığım tüm diğerlerine rağmen... Tahmin yürütüyorum ve yürüttüğüm tahmin daha önceden kurulu bir tahmin değil... Beklemek gerekirse eğer, eğer emin olmak istemek gerekirse, önlem almak gerekirse, ateşe, hakkı olan, sadece hakkı olan payını vermek gerekirse, bunu şiddetle reddetsem bile. Bana tanıtlayıcı davranışlarımı esinleyen canlı ve sesli bilinçaltı, bana ait olan her şeye sonsuza dek sahip olsa bile. Burada, kendisine yeniden verdiğimi, ondan geri alma şansını da zevkle üzerimden atıyorum. Bir kez daha sadece onu tanımayı istiyorum, ondan çıkar ummayı ve o engin rıhtımlarını keyfime göre dolaşmayı, kendi kendime gözümün içinde olduğunu bildiğim parlak bir noktayı hedeflemeyi, geceleyin öylesine bırakılmış balyalardan beni koruyacak noktayı...

Bu zamanlar bana ahmakça, karanlık, heyecan verici bir öykü anlatmışlardı. Adamın biri günün birinde bir otele gelir ve bir oda istediğini söyler. Kendisine 35 numara verilir. Birkaç dakika sonra adam aşağı iner ve anahtarını otelciye verirken: Bağışlayın beni, der, kafa kalmadı bende. İzin verirseniz eğer, otele her gelişimde, ismimi söyleyeceğim size: Mösyö Delouit (bu ismin nasıl yazıldığını bilmiyorum) ve her gelişimde odamın numarasını tekrarlayacaksınız bana. -Peki efendim. "Çok kısa bir süre sonra

geri döner, otelcinin oda kapısını aralar: "Mösyö Delouit. -No. 35. -Teşekkür ederim." Bir dakika sonra, sarsım sarsım sarsılan, insandan başka her şeye benzeyen bir adam, giysileri çamura bulanmış, yüzü gözü kan revan içinde, otelciye baş vurur: "Mösyö Delouit - Ne Mösyö Delouit mi? Bırakın şakayı. az önce yukarı çıktı kendisi. -Bağışlayın Delouit benim... Pencereden düştüm az önce. Odamın numarası lütfen."

Seni henüz şöylesine tanıdığım zamanlar, sana anlatma isteğine kapıldığım öykü buydu. Sen ki anımsamayacak halde olan, ancak bir rastlantı eseri bu kitabın başlangıcından haberi olan ve öylesine tam sırasında ve öylesine kararlı bir şekilde söze girmiş olan... Kuşkusuz kitabın "Bir kapının kanatları gibi apaçık" olmasını istediğimi bana hatırlatmak içindi bu, benimse bu kapıdan senden başkasının girdiğini görmek istemediğimi hatırlatmak içindi. Sadece senin girdiğini, senin çıktığını görecektim. Sen ki tüm bu anlattıklarım içinde, "LES AUBES"a doğru kalkmış elinin üzerine birazcık yağmur düşmüştü. Sen ki, aşk üzerine o saçma ve kısaltılamaz cümleyi yazdığım için pişman etmiştin beni, "her türlü sınava açık haliyle" tek aşk... Sen ki, beni tüm dinleyenler için, bir kendilik olmamalıydın, bir kadın olmalıydın, sen ki bir kadın olarak, bir Kimera olman için, bana yapılan ve yapılmakta olan baskıya rağmen bir hiçtin. Sen ki *tüm* yaptıklarını hayran olunacak biçimde yapar ve bunun görkemli nedenleri, benim için akılsızlığa, deliliğe hiç bulaşmadan, bir yıldırım gibi ölümcül bir biçimde ışıldar ve düşerdi. Sen en canlı varlık, sende hiç sınanmamış olanın gücünü tüm keskinliğiyle hissetmem için yolumun üzerine konulmuş olan sen... Kötülüğü sadece kulaktan duymuş olan sen. Elbette ideal bir güzelliğe sahip olan sen. Her şeyin günün ışımasına indirgediği ve belki de bu nedenle bir daha hiç göremeyeceğim sen...

Kendi kendimde bildiğim bu deha aşkını ne yapayım sensiz? Onun adına, şurada burada birkaç tanışlık arayışına girmekten başka bir şey yapamadığım aşkı? Dehanın nerede olduğunu bilmekle övünüyorum, neyin nesi bir şey olduğunu bilmekle övünüyorum ve onu diğer büyük coşkularla bağdaşmaya açık görüyorum. Dehana körü körüne inanıyorum. Eğer şaşırtırsa seni, bu sözcüğü geri alıyorum ama, üzülerek... O zaman da onu

tümüyle nefretliyorum. Deha... bana bu işaret, bu yıldız altında görünen ve senin yanı başında, sahip olmaktan çıktığım birkaç olası müdahaleciden, daha fazla ne bekleyebilirdim!

Benim için en yakın biçimlerle özdeşleştin sen ama isteyerek değil, önsezimin birçok imgesiyle de özdeşleştin. Nadja bu sonunculardandı, onu benden saklamış olman kadar mükemmel ne olabilir!

Bütün bildiğim bu kişi özdeşleşmesinin sende bitmiş olmasıydı, çünkü seninle özdeşleşebilecek hiçbir şey yok ve benim için de bu muamma zinciri, senin önünde ebediyen son bulacaktı.

Bir muamma değilsin sen benim için.

Muammaya bana sonsuza dek yüz çevirten sensin, derim ben...

Varolduğuna ve varolmayı tek sen bildiğine göre bu kitabın varlığı pek gerekli değildi belki de. Onun hakkında başka türlü bir karar verebileceğimi sandım, seni tanımadan önce onu bağlamak istediğim sonucun anısına yapmak istedim bunu. Ve yaşantımda birdenbire belirişin, gözümde boş bir iş olmaktan kurtardı onu. Bu sonuç gerçek anlamını ve tüm gücünü ancak senin aracılığınla buluyor.

Zaman zaman bana gülümsediğin gibi, o gözyaşlarından oluşmuş çalıların arkasından gülümsediğin gibi, bana gülümsüyor o. "Gene aşk bu," diyordun ve daha adaletsiz biçimde şöyle dediğin de oldu: "Ya hep ya hiç."

Bu formülle hiç çelişkiye düşmeyeceğim, kendi kendisine karşı dünyanın savunmasını üzerine alan tutkunun silahı da bu formüldür zaten. Fazla fazla, onu bu "hep"in niteliği konusunda sorgulayacağım ve bu konuda, tutku olduğu için, benim sesimi duymayacak halde mi olması gerekirdi diye soracağım. Kurbanı olsam bile, onun *değişik devinimleri* -ağzımdan sözümü çekip alma gücüne sahip olsalar da olmasalar da, varolma hakkımı elimden almaya güçleri yetse de yetmese de- onu tanıma gururundan tümüyle nasıl çekip koparırlardı beni, onun, sadece onun önünde kendime reva gördüğüm aşağılanmadan nasıl çekip koparırlardı? En gizemli, en katı kararları yüzünden kınamayacağım onu. Dünyanın gidişini durdurmayı, kendine verdiği bilmem hangi hayali güç nedeniyle, dünyayı durdurmayı istemek demek olur bu. Şu demek olur: "Herkes ister ve inanır ki, ancak kendisinin

dünyasıdır en iyi dünya, gene inanır ki, bu dünyayı diğerlerinden daha iyi anlatacak olan da, o en iyisi olandır." (Hegel)

Güzellik karşısında, gerekli olarak belli bir tavır çıkar bundan, burada ancak tutkusal ereklerle ele alındığı açıktır onun. Kesinkes, durağan, yani "taşlaşmış düşünün içinde" sıkışıp kalmış bir halde değildir, insanoğlu için, Odalıkların gölgesinde, tek bir günü kapsadığı iddiasında olan şu trajedilerin ta diplerinde bir yerde yitip gitmiş, hani neredeyse daha az devingen, yani arkasından, dört nala, dur duraksız bir koşunun gelmemezlik edemeyeceği şu doludizgin gidişe tabidir, bir başka deyişle, bir kar tanesinden daha şaşkın, daha kararlı, sıkılıp boğulacağı korkusuyla hiç kucaklatmak istemezcesine kendini.. : Ne devingen ne durağan, seni nasıl gördüysem onu da aynen öyle gördüğüm, güzellik... Vakti saati geldiğinde ve belirli bir zaman içinde, görmüş olduğumu gördüğüm gibi, umuyorum, tüm yüreğimle umuyorum gibi geliyor ki, seninle uyum halinde olduğumu söyletecektir o. *Lyon* garında, dur duraksız, olduğu yerde hoplayıp zıplayan, yerinde duramayan bir tren gibidir o, bilirim ki hiçbir zaman terk etmeyecektir garı, terk etmemiştir de. Birtakım sarsıntılardan, silkintilerden oluşmuştur, çoğu hiç önemli olmayan sarsıntılardan, ancak bir Sarsıntı'yı *(Saccade),* kimin bir sarsıntısı varsa, denizlemeyle görevli olduklarını bildiğimiz... O ki, kendime veremeyeceğim tüm önem ondadır. Us, sahip olmadığı hakları oradan buradan alır, mal eder kendine. Güzellik, ne devingen ne durağan güzellik. Bir sismograf gibi güzel olan insan yüreği. Sessizlik Krallığı... Kendimle ilgili haberleri almama bir sabah gazetesi yeter de artar bile.

"X..., 26 Aralık. -Ile du Sable'de *bulunan telsiz telgraf istasyonunun telsiz operatörü, pazar akşamı falanca saatte falanca kişi tarafından gönderildiği sanılan bir mesaj parçası almıştır... Mesajda önemle vurgulanan şey şudur: 'Yolunda gitmeyen bir şeyler var sanki,' ancak uçağın o andaki konumu belirtilmemekteydi. Çok olumsuz atmosfer koşulları ve radyo dalgalarındaki enterferanslar nedeniyle telsiz operatörü ne başka bir cümle anlayabilmiş ne de yeniden bağlantı kurabilmiştir.*

"Mesajın gönderildiği dalga boyu 625 metre idi; öte yandan, alış şiddeti göz önünde bulundurulduğunda, telsiz operatörü uçağın, Ile du Sable *çevresinde 80 km.lik bir yarıçap içinde konumlandırılabileceğini düşünmektedir."*

Güzellik, ya İHTİLAÇLI bir güzellik olacak ya da hiç olmayacak.